

A photograph of a person's legs in blue jeans and black boots, holding a brown teddy bear by its ears. The background is a blurred outdoor scene. A large blue semi-circle is at the bottom of the page.

**Lapsi-
asia**

LAPSIASIAVALTUUTETUN VUOSIKIRJA 2018

KÖYHYYYDELLÄ EI LEIKITÄ

**Köyhyys on
yhteiskunnalle
kallista.
E erityisen kallista
on lasten
köyhyys.**

Tuomas Kurttila, lapsiasiavaltuutettu

SISÄLLYS

Esipuhe	4
Barnombudsmannens förord	8
Foreword by the Ombudsman for Children in Finland	10

ARVIOI JA SEURAA

1. Köyhyyden poistamiseen sitouduttu maailmanlaajuisesti	13
1.1 Suomi köyhyyden kartalla	13
1.2 Köyhyyden mittaamisesta	13
2. Lapsiperheiden köyhyys Suomessa	15
2.1 Köyhyys moniulotteisena ilmiönä	15
2.2 Köyhyyden kokemukset ja seuraukset lapsille	17
3. Ratkaisuja lapsiperheiden köyhyyden poistamiseen	19
3.1 Köhyyspolitiikalla kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa	19
3.2 Koulutuksella eväät työhön ja elämään	20
3.3 Perusturvan taso ja räätälöity auttaminen ..	22
3.4 Terveystietoa jo lapsuudessa	24
3.5 Vakaa asuminen turvallisen elämän perusta	25
3.6 Talousosaamisen lisääminen, taloudenhallinta ja velkaantuminen	27
3.7 Lapsiasiavaltuutetun esityksiä köyhyyden poistamiseen	28
Lähteet	30

EDISTÄÄ JA KEHITTÄÄ

Vuosikirja	33
Aloitteet ja kirjelmät	33
Lausunnot	33
Kannanotot	34
Pyöreän Pöydän keskustelut	35
Yleiskommenttien käännökset	35
Kansalaisilta tulleet viestit	36
Kansainvälinen toiminta	36
Viranomais- ja järjestöyhteistyö	37

VERKOSTOI JA VIESTII

Lapsiasianeuvottelukunta	39
Nuoret neuvonantajat	39
Lasten sivut	40
Lapsiasiavaltuutettu näkyvillä, kuuluvilla	40

TOIMISTO	42
-----------------------	----

ESIPUHE

Lapsiasiavaltuutettuna joudun usein todistamaan, miten eriytyneissä todellisuuksissa maassamme eletään. Yhteisen taju on tiukassa.

Vierailin alkuvuodesta Jämsässä. Kouluvierailulla puhuimme lasten ja opettajien kanssa rahasta. Opettaja kertoi, miten he olivat suunnitelleet retkeä läheiseen laskettelukeskukseen. Opettaja piti tärkeänä, että lasten kanssa keskusteltaisiin myös retken kustannuksista, vaikka koulu retken järjestäisikin. Osa lapsista tiesi tarkasti, mitä retki maksaisi, koska heillä ei olisi siihen ilman koulua varaa. Osa lapsista sanoi, että laskettelemaan pääsee ilmaiseksi kortilla.

Toimistoni vuoden 2017 vuositeemana oli köyhyys. Kun teimme valintaa teemasta vuoden 2016 loppukesästä suunnitellussamme seuraavan vuoden toimintasuunnitelmaa, nähtävillä jo oli lapsiperheiden etuuksiin tehtyjen heikennysten vaikutuksia. Vuonna 2018 viimeisimmät tulonjakotilastot kertovat lapsiperheiden köyhyyden lisääntyneen Suomessa. Noin joka kymmenes lapsi Suomessa elää köyhässä perheessä.

Köyhyyden nostamiseen esille lapsiasiavaltuutetun arviointityössä vaikuttivat kansalaisten viestit, jotka kertovat karua arkea. Huoli painaa vanhempaa, kun lapselle ei saa koulukirjoja. Huoli painaa opettajaa, kun täytyy valita matematiikan kirjan ja aapisen väliltä. Lapsi kokee surua, kun rakas harrastus päättyy perheen vähävaraisuuden takia.

Meidän suomalaisten on otettava sydämellemme ja lujalle yhteiskuntapolitiikalle maassamme oleva köyhyys. Lapsille köyhyys ei näyttäydy vain taloudellisena asiana, vaan erityisesti sosiaalisena ilmiönä, osattomuutena; pääsenkö mukaan luokkaretkelle, pystynkö harrastamaan, onko minulla mahdollisuutta tehdä koulun vaatimia tehtäviä tietoverkoissa, kiusataanko minua köyhyyden takia? Nämä ovat tosikysymyksiä Suomen lasten elämässä vuonna 2018.

Olemme tottuneet ajattelemaan ja kokemaan Suomen hyvinvointivaltiona, jossa ei kärsitä köyhyydestä. Vaurastuminen on jatkunut vuosikymmeniä. Viime vuosisadan alusta aineellinen vaurautemme on 70-kertaistunut. Perheiden kulutustottumukset ovat muuttuneet. Kun sata vuotta sitten perheen tuloista suuri osa meni ruoan hankkimiseen, tänä päivänä elintarvikkeiden osuus kulutusmenoista on noin 10–14 prosenttia.¹

Samaan aikaan olemme siirtyneet yhteiskuntaan, jossa lapset ovat yhä varhemmin kuluttajina markkinoinnin ja mainonnan kohteita. Tämän mukana tulevat paineet ja vertailu, kiusaamistakin. Puhutaan kuluttajakansalaisista. Lapsiasiavaltuutettuna toivon meidän ymmärtävän seuraavan: köyhälle tämä kulutusyhteiskunta on kalliimpi kuin rikkaalle. Maksukykyinen saa pitkäkestoiset palvelusopimuksensa huokeammin kuin päivän kerrallansa elävä köyhä.

Toisaalta Suomi on kansainvälisissä vertailuissa yksi maailman tasa-arvoisimmista maista. Kansainvälisesti arvioiden lapsiköyhyysaste on maassamme matala. Vuosikymmenien työllä Suomi on pystynyt luomaan yhteiskuntaa, jossa sosiaalinen nousu on mahdollista. Köyhästäkin talosta

on päästy koulutielle. Nyt tämä sosiaalisen nousun Suomi on pysähtynyt. Vuonna 2030 Suomen korkeasti koulutetun työikäisen väestön osuus jää alle EU- ja OECD-keskiarvon.² Tämä kertoo, että Suomi on epäonnistumassa köyhyyden ehkäisemisessä ja torjunnassa. Toisin sanoen emme saa lasten lahjakkuutta ja täyttää potentiaalia yksilön iloksi ja yhteiskunnan hyödyksi.

Tässä vuosikirjassa käsitellään lapsiperheiden köyhyyttä ja analysoidaan tutkimustietoon pohjautuen lasten kokemuksia köyhyydestä. Vuosikirjaan on kerätty aineistoa monin eri tavoin. Toimistoni järjesti viime vuonna Pyöreän pöydän keskustelut lapsiperheiden köyhyydestä, lapsiperheiden asuminen ongelmista ja lasten harrastamisen esteistä. Haluan kiittää useita tutkijoita ja hallinnon edustajia erinomaisista aineistoista ja hyvistä keskusteluista. Lasten kokemuksiin olemme päässeet kiinni muun muassa järjestöjen tuottamalla aineistoilla.

Johtopäätökseni valtioneuvostolle on yksiselitteinen – Suomi tarvitsee köyhyyspolitiikkaa valtakunnallisella, maakunnallisella ja paikallisella tasolla. Tämä kansallinen köyhyyspolitiikka on rakennettava viiteen lähtökohtaan:

1. **Lapset ovat olennainen yhteiskunnallinen ryhmä.**
2. **Köyhyys kohdistuu lapsiin osin eri tavoin kuin aikuisiin.**
3. **Hyvä lapsuus on yhteiskunnallinen arvo, jota köyhyys uhkaa.**
4. **Lasten köyhyydellä on tuhoiset vaikutukset pitkälle tulevaisuuteen.**
5. **Köyhyysilmiön sisälle on päästävä ja kohdattava yksilölliset tilanteet, joihin etsitään ratkaisuja.**

Tarkasteltaessa lapsen sosioekonomista asemaa on tärkeää tunnistaa, että nykytutkimuksessa köyhyys nähdään laajempänä ilmiönä kuin vain kysymyksenä käytettävissä olevasta rahasta tai kertyneestä omaisuudesta. Köyhyys on yhteydessä ihmisen toimintakykyyn ja sosiaaliseen asemaan. Tämä näkökulma on oleellinen erityisesti lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin kannalta. Tällöin ymmärretään paremmin niitä mekanismeja ja suojaajia, joilla voidaan vaikuttaa perheen vähävaraisuudesta riippumatta lapsen mahdollisuuden kasvaa täyteen potentiaaliin ja lahjakkuuteen.

Ajattelen myös, että köyhyyden materiaalisia mittareita laajempi katsanto luo edellytyksiä välttää lapsen stigmatisointia – kaikki suhteellisesti tuloköyhiksi luokitellut eivät kärsi aineellisesta puutteesta, eikä etenään onnettomasta elämästä, ja suhteellisen köyhyysrajan yläpuolella olevat voivat kärsiä esimerkiksi aineellisesta puutteesta. Toisaalta lapsen asemaa tarkasteltaessa emme saa romantisoida köyhyyttä vanhempien elämäntapavalinnoiksi tai yksilön vapaaksi mahdollisuudeksi säädellä yhteiskunnallista asemaansa.

Lapsiperheiden toimeentulo-ongelmilla on vakavia ja johdonmukaisia negatiivisia seurauksia lapsen asemaan ja vanhempien toimintakykyyn. Kun toimeentulo on tiukoilla,

1 Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle. 2018. K 5/2018 vp.

2 OECD: Education at glance 2016.

heijastuu tämä tutkimustiedon valossa parisuhdeongelmina sekä vanhempien huolena kasvatuksesta, lasten terveydestä, sosiaalisista suhteista ja muun muassa lapsen oppimisesta. Kiinnostavaa on tarkastella tämän huolen sukupuolittumista – äitien kuormitus toimeentulo-ongelmista on voimakkaampaa kuin isien, mikä luo yhteiskunnalle velvoitetta edistää erityisesti yksinhuoltajaäitien toimeentulon parantamista.³

Lasten kokemukset köyhyyden eri ilmentymistä eivät nouse riittävästi esille Suomessa ja Euroopassa. Suomessa on erinomaiset mahdollisuudet syventää tietoa huono-osaisuudesta ja sen periytyvyydestä kehittämällä Kouluterveyskyselyä, joka on vuoden 2017 keväällä laajentunut perusopetuksen 4. ja 5. luokan oppilaisiin ja heidän huoltajiinsa. Jatkossa on mietittävä, millä kysymyksillä aiheita käsiteltäisiin ja miten voisimme lähestyä muun muassa kuluttajuuteen tai kuluttajakansalaisuuteen liittyviä aiheita.

Nykyisellään Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit sisältävät lasten materiaalsen hyvinvoinnin mittareina ainoastaan pienituloisuusasteen ja perheen asumistilavuuden.⁴

Pelastakaa Lapset ry toteutti vuonna 2015 Lapsen ääni-kyselyn, jonka teemana oli lasten kokemus köyhyys ja köyhyyden vaikutus lapsen arkeen. Lasten äänten esille nostaminen oli arvokasta. Kyselyyn vastasi yhteensä 464 iältään 7-17-vuotiaasta lasta. Pelastakaa Lapset ry:n raportti luo tärkeän näkökulman lapsen kokemukseen köyhyyden vaikutuksista Suomessa. Tulokset kertovat vähävaraisten perheiden lasten ensiksikin tunnistavan perheen pienituloisuuden. Toisekseen huono-osaisuus ilmenee heikompana asemana niissä kasvatuksen ympäristöissä, joiden pitäisi olla paremmin ”suojattuja” yhteiskunnalliselta eriarvoisuudelta. Tästä osoituksena on, että koulujen luokkaretkiltä oli jäänyt perheen vähävaraisuuden takia pois usein tai joskus 38 prosenttia perheensä köyhäksi ilmoittaneista lapsista.⁵

Suomi voi edelleen toimia mallina muulle maailmalle monessa lasten köyhyyden torjuntaan liittyvässä asiassa: kattava neuvolajärjestelmä, laadukas perusopetus ja tulonsiirrot lapsiperheille ovat osa niistä toimivista rakenteista, joilla lasten köyhyyttä on maassamme saatu vähennettyä. Näistä päättäjien olisi viisasta pitää kiinni. Muutoinkin kuin juhlapuheissa.

On hyvä tiedostaa, etteivät lasten hyvinvointi ja suhteellisesti vähäinen perheiden tuloköyhyys ole itsestään selvästi pysyvä tila. Tämä vaatii päättäjiltä tahtoa ymmärtää ja ottaa tosissaan päätösten vaikutukset lapsiin. Etenkin taloudellisten laskusuhdanteiden aikaan lapsiperheet jäävät helposti hyvinvointiloukkuun. Ennustettava ja luottamusta vahvistava lasten ja perheiden asemaan vaikuttava päätöksenteko on menestyvän yhteiskunnan perusta.

Haluan kiittää toimistoani siitä erinomaisesta työstä, josta tässä vuosikirjassa kerrotaan vuositeeman ohella. Hallinnollinen avustaja Pirkko-Liisa Rautio on kalenteroinut ja organisoinut lukemattomat lapsiasiavaltuutetun vierailut eri puolille maahan. Lapsiasiavaltuutetun työn sujuvuus vaatii vahvaa taustatyötä – sitä ei minulta puutu. Lakimies Merike Helander on valmistellut vuoden aikana asiantuntijuudella ja aina virittävillä keskusteluilla lapsiasiavaltuutetun anta-

mat lausunnot. Ylitarkastaja Anssi Pirttijärvi on vastannut toimistossani kansainvälisten asioiden hoitamisesta ja ennätysmäärästä kansalaisyhteydenottoja. Vuoden 2017 syksyllä sain vastaanottaa Euroopan lapsiasiavaltuutetut Helsinkiin. Yhteinen kanta syntyi lasten ihmissuhde- ja seksuaalikasvatukseen. Ylitarkastaja Terhi Tuukkanen oli onnellisesti vanhempainvapaalla alkuvuodesta alkaen, hänen sijaisenaan toimi ylitarkastaja Maritta Itäpuisto, jonka kynän jälki näkyy tässä vuosikirjassa köyhyysteemassa. Lopuksi haluan kiittää ylitarkastaja Anne Hujalaa, joka on päävastuullisena vastannut köyhyysteeman valmistelusta. Haluan kiittää lukuisia yhteisen työn tekijöitä monissa järjestöissä ja hallinnossa, Suomessa ja koko Euroopassa.

Lopuksi vielä lasten köyhyys. Suomi ei ole valmis. Jokaisena päivänä voimme tehdä siitä paremman. Köyhyys on yhteiskunnalle kallista. Erityisen kallista on lasten köyhyys. Siihen meillä ei ole varaa.

Jyväskylässä 6.4.2018,

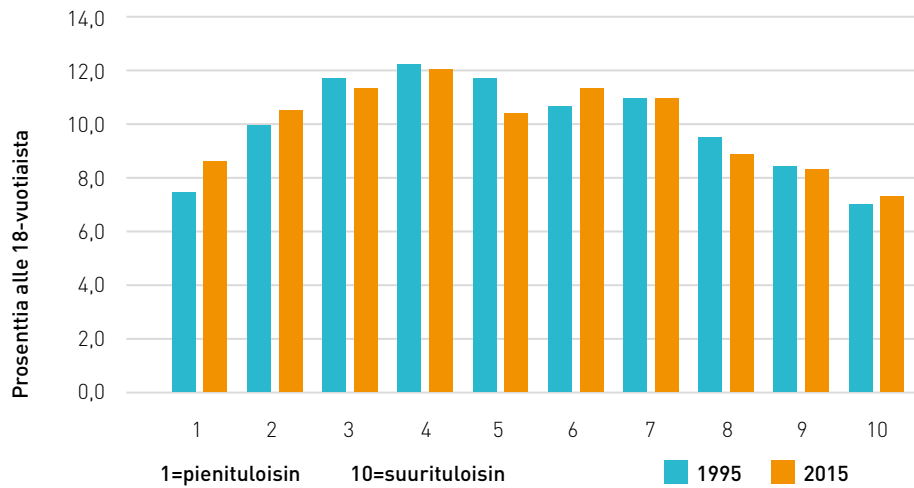
Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

3 Karvonen S. & Salmi M. 2016. Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 30. Helsinki: Suomen yliopistopaino.

4 Tilasto- ja indikaattoripankki, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: www.sotkanet.fi.

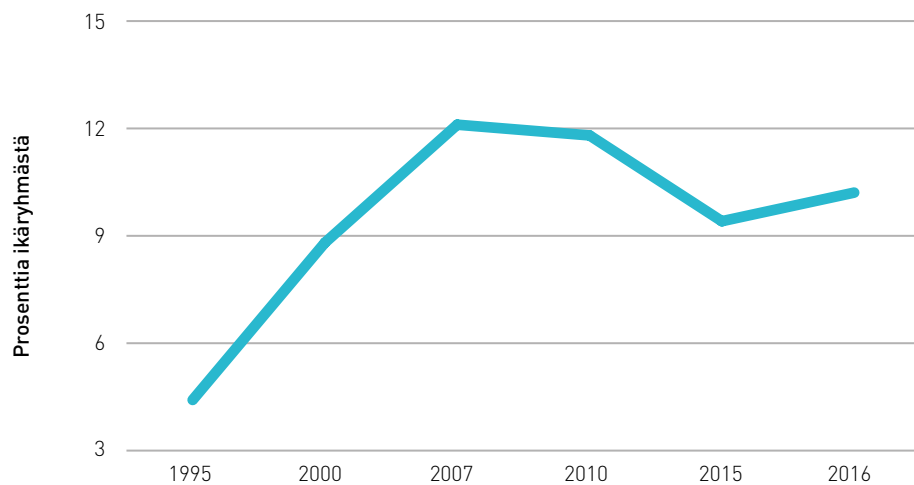
5 Lapsen ääni 2015 -raportti. Pelastakaa Lapset ry.

Kuvio 1. Alle 18-vuotiaiden jakautuminen tulokymmennyksiin 1995 ja 2015

Lähde: Tulonjakotilastot, Tilastokeskus.

Kuvio 2. Pienituloisuusaste 0–17-vuotiailla vuosina 1995–2016

Lähde: Tulonjakotilastot, Tilastokeskus.

FÖRORD

Som barnombudsman måste jag ofta bevittna i hur differentierade verkligheter vi lever i i vårt land. Det är svårt att uppnå en gemensam förståelse.

I början av året besökte jag Jämsä. Under ett skolbesök diskuterade vi pengar med barnen och lärarna. Läraren berättade att de hade planerat en utflykt till ett närliggande skidcenter. Läraren fann det viktigt att diskutera också utflyktskostnaderna, trots att skolan ordnade utflykten. En del barn visste exakt vad utflykten kostade, eftersom de inte skulle ha haft råd med den utan skolan. En del barn sade att man kan åka utöva utförsäkning gratis med ett kort.

Fattigdom var temat på min byrå år 2017. När vi gjorde valet under sensommaren 2016 i samband med planeringen av följande års verksamhetsplan, kunde vi redan se inverkan av nedskärningarna i förmånerna för barnfamiljer. Den senaste statistiken över inkomstfördelningen år 2018 redogör för ökad fattigdom bland barnfamiljer i Finland. Ungefär var tionde barn lever i fattigdom i Finland.

Framhävandet av fattigdom i barnombudsmannens värderingsarbete påverkades av medborgarnas meddelanden, som redogör för en hård vardag. Föräldrarna tyngs av att de inte kan skaffa skolböcker åt sina barn. Läraren är orolig då ett val måste göras mellan en matematikbok och abc-bok. Barnen är sorgsna då de måste lägga ner ett kärt fritidsintresse på grund av bristande medel hos familjen.

Vi finländare måste göra fattigdomen i vårt land till en hjärtesak och en fast del av samhällspolitik. För barn visar sig fattigdomen inte enbart som en ekonomisk ställning, utan i synnerhet som ett socialt fenomen, som lottlöshet; har jag möjlighet att delta i skolutflykten, kan jag utöva fritidsintressen, har jag möjlighet att göra de uppgifter som skolan kräver i datanät, mobbas jag på grund av fattigdom? Dessa är verkliga frågor i de finländska barnens liv år 2018.

Vi har vant oss vid att tänka och uppleva Finland som en välfärdsstat, där folk inte lider av fattigdom. Vi har blivit mer och mer välbärgade i tiotals år. Från början av förra seklet har vår materiella rikedom ökat 70-faldigt. Familjernas konsumtionsvanor har ändrats. Då största delen av familjens inkomster för hundra år sedan gick till mat, idag står livsmedlen för enbart 10–14 procent av konsumtionsutgifterna.¹

På samma gång har vi övergått till ett samhälle där barn i allt tidigare ålder i egenskap av konsument är föremål för marknadsföring och reklam. Med detta följer tryck och jämförelser, också mobbning. Man talar om konsumtionsmedborgare. Som barnombudsman önskar jag att vi förstår det följande: för fattiga är detta konsumtionssamhälle dyrare än för rika. De som har betalningsförmåga får långvariga serviceavtal till ett billigare pris än fattiga som lever en dag i sänder.

Å andra sidan är Finland ett av världens mest jämställda länder i en internationell jämförelse. Sett ur ett internationellt perspektiv är barnfattighetsgraden låg i vårt land. Med decennier av arbete har Finland kunnat skapa ett samhälle som ger möjlighet till socialt avancemang. Man har kommit ut på skolvägen också från fattiga hus. Nu har det sociala avancemanget avstannat i Finland. År 2030 ligger andelen högt utbildade personer i arbetsför ålder i Finland under EU- och OECD-medelvärdet.² Detta visar att Finland håller på att misslyckas med att förebygga och bekämpa fattigdom. Med andra ord lyckas vi inte använda barnens talang och fulla potential till glädje för individen och till nytta för samhället.

Denna årsbok behandlar barnfamiljers fattigdom och analyserar barns upplevelser av fattigdom utifrån forskningsrön. Material har samlats in på många sätt för årsboken. Min byrå ordnade ifjol ett rundabordssamtal om fattigdom bland barnfamiljer, barnfamiljers problem i boende och hinder för barns fritidsaktiviteter. Jag vill tacka det stora antalet forskare och företrädare för administrationen för ett utomordentligt material och fina diskussioner. Vi har tagit del av barns upplevelser bland annat via det material som organisationerna producerat.

Min slutsats till statsrådet är entydig – Finland behöver en fattigdomspolitik på riksomfattande, landskapsmässig och lokal nivå. Denna nationella fattigdomspolitik ska byggas på fem utgångspunkter:

1. **Barnen är en väsentlig del av samhället.**
2. **Fattigdom visar sig hos barn delvis på annat sätt än hos vuxna.**
3. **En bra barndom är ett socialt värde, som hotas av fattigdomen.**
4. **Fattigdom hos barn har förödande effekter långt in i framtiden.**
5. **Vi måste gå in i fattigdomsfenomenet och möta individuella situationer och letar efter lösningar för dessa.**

Vid granskningen av barnens socioekonomiska ställning är det viktigt att förstå att fattigdom i den moderna forskningen ses som ett bredare fenomen än enbart en fråga som gäller de tillgängliga pengarna eller den kumulerade egendomen.

1 Barnombudsmannens berättelse till riksdagen. 2018. K 5/2018 rd.

2 OECD: Education at glance 2016.

Fattigdom har en koppling till människans funktionsförmåga och sociala ställning. Denna synvinkel är väsentlig i synnerhet också med tanke på barnets rättigheter och välbefinnande. Genom att beakta detta förstår vi bättre dess mekanismer och skyddande faktorer, med vilka vi oberoende av om familjen är medellös kan påverka barnets möjlighet att utnyttja sin fulla potential och talang.

Jag anser också att en uppfattning av fattigdom som är mer vittgående än resultaten av materiella mätare skapar förutsättning för att undvika stigmatisering av barn – alla som klassificerats som relativt inkomstfattiga lider inte av materiella brister, och de lever i synnerhet inte ett olyckligt liv, och de som befinner sig ovanför den relativa fattigdomsgränsen kan lida av till exempel materiella brister. När vi granskar barnets ställning få vi å andra sidan inte romantisera fattigdom som ett livsval som gjorts av föräldrarna eller som en fri möjlighet för den enskilde att reglera sin samhälls ställning.

Försörjningsproblem hos barnfamiljer har allvarliga och konsekventa negativa följder för barnets ställning och föräldrarnas funktionsförmåga. En knapp försörjning återspeglar sig i ljust av forskningsrön som problem i parförhållandet och oro hos föräldrarna vad gäller fostran, barnets hälsa, sociala förhållanden och bland annat barnets inläring. Det är intressant att granska könsfördelningen av denna oro – belastningen av försörjningsproblem på mammorna är kraftigare än på papporna, vilket skapar skyldigheter för samhället att i synnerhet främja förbättringen av de ensamstående mammornas försörjning.³

Barnens upplevelser av fattigdomens olika uttrycksformer lyfts inte fram tillräckligt i Finland eller i Europa. I Finland finns det utomordentliga möjligheter att fördjupa kunskaper om lottlöshet och dess ärftlighet genom att utveckla enkäten Hälsa i skolan, som på våren 2017 utvidgats att gälla elever i åk 4 och 5 och deras vårdnadshavare. I fortsättningen måste vi fundera med vilka frågor detta tema ska behandlas och hur vi kan närma oss bland annat teman som gäller konsumtion eller konsumtionssekretessen.

För närvarande omfattar de nationella indikatorerna för barnens välbefinnande enbart låginkomstgraden och boenderymligheten när det gäller mätare för barnens materiella välbefinnande.⁴

Rädda Barnen rf genomförde år 2015 enkäten Barnets röst, vars tema var den av barnen upplevda fattigdomen och inverkan av fattigdom på barnets vardag. Det var värdefullt att lyfta fram barnens röst. Enkäten besvarades av 464 barn i åldern 7–17-år. Rädda Barnen rf:s rapport ger en viktig synvinkel om inverkan av den fattigdom som barnen upplever i Finland. Resultaten redogör för det första att barn i mindre bemedlade familjer är medvetna om att familjen har låga inkomster. För det andra visar sig lottlöshet som en svagare ställning i de fostringsmiljöer som borde vara "skyddade" från samhälls ojämlighet. Ett prov på detta var att 38 procent av barnen i familjer som såg sig själva som fattiga ofta eller ibland inte deltagit skolans klassutflykter på grund av medellöshet.⁵

Finland kan fortfarande fungera som modell för den övriga världen i många ärenden som gäller bekämpning av barnfattigdom: ett omfattande rådgivningssystem, en högklassig grundläggande utbildning och inkomstöverföring till barnfamiljer är en del av de fungerande strukturer med vilka barnfattigdom minskats i vårt land. Det finns skäl att beslutsfattarna håller fast vid dessa. Inte bara i festalen.

Det finns skäl att vara medveten om att barnens välbefinnande och den relativt låga andelen inkomstfattiga bland familjerna inte är ett tydligt permanent tillstånd. Detta kräver en vilja hos beslutsfattarna att förstå och ta beslutens konsekvenser för barn på allvar. Barnfamiljer hamnar enkelt i välfärdsgropen, i synnerhet under ekonomiska lågkonjunkturer. Ett beslutsfattande som är förutsebart, stärker förtroendet och påverkar familjernas ställning är en grund för ett framgångsrikt samhälle.

Jag vill tacka min byrå för det utomordentliga arbete som framgår av denna årsbok. Min administrativa assistent Pirkko-Liisa Rautio har tidsplanerat och ordnat otaliga barnombudsmannabesök landet runt. Ett flexibelt barnombudsmannaarbete fordrar ett starkt bakgrundsarbete – något som jag inte lider brist av. Jurist Merike Helander har under årets lopp, med djup expertis och med alltid inspirerande diskussioner, berett de utlåtanden som barnombudsmannen avgett. Överinspektör Anssi Pirttijärvi har på min byrå ansvarat för internationella ärenden och ett rekordhög antal kontakter av medborgarna. På hösten 2017 fick jag ta emot de europeiska barnombudsmännen i Helsingfors. En gemensam ståndpunkt uppnåddes vad gäller fostran inom mänskliga relationer och sexualupplysning. Maritta Itäpuisto vikarierade för överinspektör Terhi Tuukkanen, som var lyckligt föräldraledig från början av året, och hennes pennavtryck syns i fattigdomstemat i denna årsbok. Till slut vill jag tacka överinspektör Anne Hujala, som haft det huvudsakliga ansvaret för beredningen av fattigdomstemat. Jag vill tacka de otaliga personer som utfört det gemensamma arbetet i många organisationer och förvaltningar i Finland och i hela Europa.

Till slut ännu återgår jag igen till barnfattigdomen. Finland är inte färdigt. Varje dag kan vi göra vårt land bättre. Fattigdom är dyrt för samhället. Fattigdom bland barn är synnerligen dyrt. Vi har inte råd med det.

Jyväskylä 6.4.2018

Tuomas Kurttila
Barnombudsman

3 Karvonen S. & Salmi M. 2016. Lapsiköyhyyden Suomessa 2010-luvulla. Institutet för hälsa och välfärd, arbetspapper 30. Helsingfors: Finlands Universitetsstryckeri.

4 Statistik och indikatorbanken, Institutet för hälsa och välfärd: www.sotkanet.fi.

5 Barnets röst 2015 -rapporten. Rädda Barnen rf.

PREFACE

As the Ombudsman for Children, I often witness the extent to which we live in separate realities in this country, and how hard it is sometimes to understand that we really are in it together.

During a visit to a school in Jämsä earlier this year, I talked with the children and their teachers about money. A teacher told me how they had planned a visit to a local ski resort, and how they had thought it would be important to discuss the cost of the trip with the children, even though the school would make all the arrangements. Some children knew exactly how much the skiing trip would cost, because without the school they would not have been able to afford it. Others said skiing is free when you have a season ticket.

The 2017 theme for my Office was poverty. We chose this theme in 2016, in late summer when we were planning the following year's action plan. We were then already seeing some of the effects that the cuts in family benefits were having. The latest income distribution statistics for 2018 indicate that child poverty has increased in Finland. One in ten children now live in a poor family.

This focus on poverty in the Ombudsman for Children's evaluations also resulted from the messages we had received from the Finnish people. They paint a picture of a tough life; of parents who are anxious because there's no money to buy school books. Teachers who are anxious because the school cannot afford both maths books and readers. And children who feel sad when they have to give up the leisure activity they love because their families are on low income.

All of us living in Finland must take this poverty to heart and demand firm social policies. For children, poverty does not just refer to a financial position. For them, it means the social effects of exclusion: can I join the school trip, can I take up a hobby, will I have online access to do my home-

work, will I be bullied because I'm poor? These are very real questions the Finnish children are asking in 2018.

We are used to thinking and experiencing Finland as a welfare state where people don't suffer the effects of poverty. For decades, affluence has increased in Finland. In fact, we are now 70 times more affluent than at the beginning of the last century. The ways in which families spend their money have also changed. When a hundred years ago a large part of family income would be spent on food, today food accounts for 10 to 14 percent of household spending.¹

Other social changes have taken place simultaneously. Marketing and advertising continue to target child consumers earlier and earlier, resulting in peer pressure and even bullying. We now talk about citizen consumers. As the Ombudsman for Children, I hope that we will understand this: our consumer society is a more expensive place to live if you are poor. If you have sound finances, you will benefit from cheaper long-term service agreements than if you are a poor person living day by day.

Nevertheless, in international comparisons Finland comes out as one of the most equal countries in the world, with a low child poverty rate. This is a result of the work that has gone on for decades, seeking to build a society where social mobility is possible. Even those from poor families have been able to benefit from education. However, social mobility in Finland has stopped. By 2030, the share of people in Finland with degree-level education will have fallen below the EU and OECD average.² This shows that Finland has failed to prevent and eradicate poverty. In other words, we are no longer ensuring our children's full potential for the fulfilment of individuals and the benefit of society.

This Annual Report discusses the poverty in families with children and provides evidence-based analysis of how children experience poverty. The data for the Annual Report has been collected through a number of means. Last year, my Office organised round tables on poverty in families with children, housing problems of families with children and obstacles to children's leisure activities. I would like to thank the many researchers and representatives of government administration for their excellent data and good discussions. The children's experiences were brought to the table especially by NGOs and the data they have produced.

Based on our conclusions, my message to the Government is clear: Finland needs a policy to combat poverty at national, regional and local levels. The national policy to reduce poverty must be built on the following five arguments:

1. **Children are a distinct and integral part of society.**
2. **Poverty sometimes affects children and adults differently.**
3. **A good childhood is a social value, which it is threatened by poverty.**
4. **Child poverty has devastating effects that last for a long time.**
5. **All efforts must be made to gain an insight into poverty as a social phenomenon, while encountering the individual circumstances that need solving.**

¹ The Ombudsman for Children's report to Parliament. 2018. K 5/2018 vp.

² OECD: Education at glance 2016.

In examining the socio-economic position of children, it is important to recognise that current research considers poverty as a complex issue, instead of simply making it a question of available cash or accumulated assets. Poverty is linked to a person's ability to function and his or her social position. This perspective is crucial especially for children's rights and wellbeing. It helps us to better understand the mechanisms and protections that can be put in place to help children enjoy their full potential and talents as they grow up, irrespective of whether their families are on low incomes.

I also believe that if, instead of merely looking at material indicators, we employ a wider approach to poverty, we can create the right conditions to avoid children being stigmatised. Not all relatively income-poor people suffer from material deprivation or live unhappy lives, while some of those seemingly above the relative poverty threshold may do. Then again, in assessing a child's position we should not romanticise poverty as the parents' lifestyle choice or an individual's liberty to control his or her social status.

When families with children have trouble making ends meet, the ensuing negative consequences are serious and systematic, affecting both the children's position and the parents' ability to function. Studies indicate that a family's lack of means is reflected in the parents' relationship problems and their worries about parenting, and in the children's health, social relationships and learning, just to mention a few issues. In an analysis of the gender processes related to these income worries, mothers are more stressed about them than fathers. This is interesting because it puts pressure on society to improve the incomes of single mothers in particular.³

Children's experiences of the various forms of poverty are not debated enough in Finland, or elsewhere in Europe. In Finland, we have an excellent opportunity to gain a deeper insight into intergenerational disadvantage by developing our School Health Survey, which in spring 2017 extended to cover pupils in Years 4 and 5 of basic education and their guardians. Going forward, we must think about the questions to explore this theme and how we could approach other topics, such as those related to consumerism and citizen consumers.

Currently the low income rate and the family's accommodation space are the only indicators of children's material welfare that have been included in the set of national indicators of children's wellbeing.⁴

In 2015, Finland's Save the Children carried out the Voice of Children survey that delved into poverty as experienced by children and the impact of poverty on children's daily lives. It was very good to draw attention to the children's voices. All in all, 464 children aged 7 to 17 responded to the survey. Save the Children's report provides an important perspective on how children experience the impact of poverty in Finland. The survey outcomes show that, firstly, children raised in low-income families recognise that their families have little money. Secondly, disadvantage is manifested in a weaker

position in educational settings that should be better "protected" against social inequality. For example, 38 percent of the children who had reported their family to be poor had been left out of school trips often or sometimes because of their family's low income.⁵

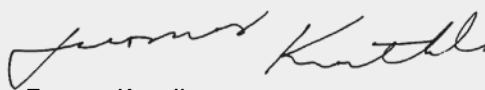
Finland can continue to serve as a model to other countries for eradicating poverty: a comprehensive network of family health clinics, high-quality basic education and income transfers to families with children are just some of the effective structures that have helped reduce child poverty in our country. Our decision-makers would be wise to keep hold of these structures, and not just pay lip service to them.

A good start would be for us to recognise that children's wellbeing and the relatively small proportion of families facing income poverty are not a given or permanent state of affairs. To this end, decision-makers must be willing to understand and take seriously the effects their decisions have on children. During economic downturns in particular, families with children may easily fall into a poverty trap. A successful society relies on predictable and confidence-enhancing decision-making concerning the position of children and families.

I would like to give my thanks to my Office for the wonderful job they have done with this Annual Report. Administrative Assistant Pirkko-Liisa Rautio has scheduled and organised countless visits by the Ombudsman for Children across Finland. The Ombudsman for Children could not act effectively without the backing of a strong team. Lawyer Merike Helander has used her considerable professional expertise, and her talent for inspiring discussion, to draft the statements issued by the Ombudsman for Children. Senior Adviser Anssi Pirttijärvi has been in charge of my Office's international affairs and dealt with an unprecedented amount of messages from citizens. In autumn 2017, I had the honour to host the European Ombudspersons for Children in Helsinki. Together we drew up our common position on relationship and sex education. Senior Adviser Terhi Tuukkanen happily started her parental leave at the beginning of the year. Her substitute was Senior Adviser Maritta Itäpuisto, whose writings on the poverty theme you can read in this Annual Report. I would like to extend my thanks to Senior Adviser Anne Hujala, who was in charge of our preparations for the poverty theme. I would also like to thank our many partners in NGOs and government administration both in Finland and elsewhere in Europe.

Finally, I return to child poverty. Finland is not ready yet. We can keep making it better, day after day. It is the society that pays the high cost of poverty. Child poverty especially is an expensive social problem. We simply cannot afford it.

In Jyväskylä on 6 April 2018,

Tuomas Kurttila
Ombudsman for Children

3 Karvonen S. & Salmi M. 2016. Lapsiköhyys Suomessa 2010-luvulla. National Institute for Health and Welfare, Working Paper 30. Helsinki: Suomen yliopistopaino.

4 Statistical information on welfare and health in Finland, National Institute for Health and Welfare: www.sotkanet.fi.

5 Lapsen ääni 2015 Report. Pelastakaa Lapset ry - Save the Children.

Arvioi ja seuraa

TEHTÄVÄSSÄÄN LAPSIASIAVALTUUTETUN TULEE

(laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §)

arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista

seurata lasten ja nuorten elinolosuhteita

seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa

arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin

1. KÖYHYHDEN POISTAMISEEN SITOUUDUTTU MAAILMANLAAJUISESTI

1.1 SUOMI KÖYHYHDEN KARTALLA

Köyhyden poistamisen tärkeydestä vallitsee kansainvälisesti laaja yksimielisyys. Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59 ja 60/1991) 27 artiklan mukaan sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.

YK:n kestävä kehityksen tavoitteet ja toimintaohjelma Agenda 2030 ovat ohjenuorana kaikkialla maailmassa.¹ Agenda 2030 asettaa velvoitteita myös teollisuusmaille, kuten Suomelle. Yhtenä tavoitteena on poistaa köyhyys sen kaikissa muodoissa kaikkialta. Keskeisenä köyhyden poistamisen keinona nähdään koulutus: Agenda 2030 velvoittaa takaamaan kaikille avoimen, tasa-arvoisen ja laadukkaan koulutuksen sekä elinikäiset oppimismahdollisuudet.

Euroopan unionissa köyhyden torjunta on nostettu yhteiseksi teemaksi. Vuonna 2010 voimaan tullut Euroopan unionin älykäs, kestävä ja sosiaalinen osallisuutta edistävä Eurooppa 2020 -strategia pyrkii muun muassa torjumaan köyhyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä.² Lapsiperheiden köyhyden osalta unionissa ei ole kuitenkaan otettu käyttöön monipuolisia indikaattoreita. Köyhyydessä elävien lasten määrää mitataan köyhissä tai sosiaalisesti syrjäytyneissä kotitalouksissa elävien lasten määrällä. Köyhyden torjuminen toimenpiteet ovat pääasiassa jäsenmaiden kansallisen tason toimia.

Köyhyys on erilainen ilmiö kehittyvissä ja kehittyneissä maissa. Rikkaassa maassa köyhyys ei yleensä merkitse kyttömyyttä tyydyttää perustarpeita, vaan pikemminkin sitä, että ympäristölle tavallisen elintason saavuttaminen ei onnistu ja osallistuminen sosiaaliseen elämään ei taloudellista syistä ole mahdollista.³

Yhdistyneiden kansakuntien lastenrahasto Unicef seuraa YK:n kestävä kehityksen tavoitteiden toteutumista lasten näkökulmasta. Suomi on näissä vertailuissa menestynyt hyvin. Köyhyden poistamisessa ja tulonjaon tasaisuudessa Pohjoismaat ovat kärkisijoilla.⁴

Unicef on selvittänyt vuonna 2008 alkaneen talouskriisin vaikutusta lapsiperheiden köyhyyteen. Selvityksen mukaan vuonna 2012 yli puolessa rikkaista maista köyhyydestä kärsi useampi kuin yksi viidestä lapsesta. Peräti 12 maassa noin joka kolmas lapsi oli köyhä – esimerkiksi Espanjassa, Kreikassa, Latviassa ja Yhdysvalloissa. Suomi pystyi talouskriisin aikanakin vähentämään taantuman vaikutuksia lapsiperheisiin, ja meillä suhteellinen köyhyys on maailman pienimpiä.⁵

Samaan aikaan kutakin maata on tarkasteltava myös omana yksikkönään ja sen lapsiväestöön kuuluvia kansalaisia suhteessa toisiinsa. Vaikka Suomi maailman valti-

LOS 27 artikla

"Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.

Vanhemmilla tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet.

Sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.

Sopimusvaltiot pyrkivät kaikin mahdollisin keinoin turvaamaan lapsen elatusmaksujen saannin vanhemmilta tai muilta lapsesta taloudellisessa vastuussa olevilta niin sopimusvaltiossa kuin ulkomailtakin. Erityisesti silloin kun lapsesta taloudellisessa vastuussa oleva asuu eri maassa kuin lapsi, sopimusvaltiot edistävät kansainvälisiin sopimuksiin liittymistä tai niiden tekemistä sekä muiden asianmukaisten järjestelyjen tekemistä."

oiden vertailussa sijoittuu hyvin lapsiperheiden köyhyden määrässä, tämän ei saa antaa tehdä itseämme tyytyväisiksi. Suomessa työ köyhyden vähentämiseksi on ajankohtaista ja jopa kiireellistä.⁶

1.2 KÖYHYHDEN MITTAAMISESTA

Lapsiperheiden köyhyys on moniulotteinen ilmiö. On syvempää ja vähemmän syvää köyhyyttä, paremmassa ja heikommissa asemassa olevia köyhiä. Puhutaan episodisesta köyhyydestä ja pysyvästä köyhyydestä. Episodinen, lyhytaikainen vanhemman opiskelusta tai hoitovapaasta johtuva pienituloisuus näyttäytyy perheen elämässä eri tavalla kuin sellainen pienituloisuus, jossa ei ole näkymää sen lakkaamisesta. Kaikkein köyhimmillä kotitalouksilla mahdollisuudet parantaa omaa tilannettaan ovat heikot.

Yleensä erotetaan toisistaan absoluuttinen ja suhteelli-

1 <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.

2 <http://vm.fi/eurooppa-2020-strategia>.

3 Mood C. & Jonsson J. O.. 2016. Trends in Child Poverty in Sweden: Parental and Child Reports. Child Indicators Research 9, 825-854.

4 UNICEF 2017. Building the Future. Children and the Sustainable Development Goals in Rich Countries. Innocenti Report Card 14. Children in the Developed World.

5 UNICEF 2017. Building the Future. Children and the Sustainable Development Goals in Rich Countries. Innocenti Report Card 14. Children in the Developed World

6 Tulonjakotilasto 2016. Tilastokeskus. Pienituloisuus. http://www.tilastokeskus.fi/ti/tjt/2016/01/tjt_2016_01_2018-03-02_tie_001_fi.html.

nen köyhyys. Vauraissa länsimaissa köyhyys on pääasiassa suhteellista köyhyyttä. Euroopan unioni määrittelee suhteellisen köyhyyden riittämättömistä resursseista johtuvaksi kyvyttömyydeksi toimia ja osallistua yhteiskunnassa yleisesti odotetun elämäntavan mukaisesti. Tällöin henkilöllä ei ole mahdollisuutta omassa viiteyhteisössä normaalina pidettävään elintasoon tai hankintoihin eikä mahdollisuutta samantaiseen sosiaaliseen osallistumiseen muiden yhteisön jäsenten kanssa. Kotitalous on suhteellisessa köyhyysriskissä tai pienituloinen, mikäli sen nettotulot ovat pienemmät kuin 60 prosenttia väestön keskimääräisestä tulotasosta (pienituloisuusraja).⁷

Absoluuttista köyhyyttä mitataan muun muassa viitebudjeteilla, joiden avulla osoitetaan, paljonko rahaa tarvitaan arjen sujumiseksi (minimibudjetti). Mittari kuvaa paremmin syvempää köyhyyttä kuin suhteellisen köyhyyden mittari. Minimibudjetin mukaan tarkasteltuna yleisintä köyhyys on työttömyyellä, yksinhuoltajilla ja opiskelijoilla.⁸

On perheitä, joiden elämäntapa on kulutuskielteinen. Tällöin henkilöt kuluttavat vähemmän kuin keskivertosuo-malainen. Tällaista elämäntapaa heijastelevat trendit tavaroitten kierrätyksestä ja esimerkiksi ruuan hävikin vähentämisestä. Kirpputorit ja kauppojen elintarvikkeiden iltamyynti ovat osa vastuullista, eettistä kuluttamista. Materiaalisten resurssien rajallisuus perheessä ei välttämättä johdu taloudellisten resurssien puutteesta, vaan perheen omasta valinnasta. Yleisesti haluttuja asioita ei nähdä kaikissa perheissä välttämättömyyksinä, jolloin tulotason perusteella

köyhiksi määritellyt eivät välttämättä koe olevansa köyhiä. Hyvinvoinnin ulottuvuuksissa elintaso on vain yksi osatekijä, myös esimerkiksi sosiaaliset suhteet ja itsensä toteuttaminen vaikuttavat ihmisen hyvinvointiin. Bruttokansantuotteen rinnalla hyvinvointia kuvataankin yksilön koetulla hyvinvoinnilla.⁹ Selvää on, että riittävä toimeentulo tarvitaan perustaksi hyvinvoinnille.¹⁰

Lapsiasiavaltuutettu korostaa, ettei vähävaraisuus sellaisenaan tarkoita esimerkiksi vanhempien hoivavastuun heikkoa laatua. Köyhyys tai vähävaraisuus ovat eri asia kuin huono elämä ja koettu epäonni. Rikkaassa perheessä rakkaus voi olla vähissä aivan kuin köyhälle hyvä kasvatus mahdollista. Oleellista köyhyyden mittaamisessa onkin tulo- ja kulutustutkimuksen rinnalla kiinnittää huomiota pienituloisten perheiden lasten ja myös heidän huoltajiensa kokemuksiin arjen paineisiin tässä yhteiskunnassa, ihmisyhteisössämme. Nämä köyhyyden kokemukset voivat jäädä helposti piiloon ja saattavat julkisessa keskustelussa selittyä vain yksilön ja perheen elämäntilanteella. Köyhyyden vähentämisessä ja sen vaikutuksissa lapsiin on kiinnitettävä erityistä huomiota yhteiskunnan rakenteisiin ja lainsäädäntöön. Yhtenä esimerkkinä tästä on muun muassa osalla lapsista vaikeus pystyä suorittamaan toisen asteen koulutusta siihen liittyvien kustannusten takia.

7 Eurooppa 2020 -strategia. <http://vm.fi/eurooppa-2020-strategia>.

8 Lehtinen A.-R. & Aalto K. 2014. Viitebudjettien päivitys vuodelle 2013. Mitä kohtuullinen elämä maksaa? Tutkimuksia ja selvityksiä 3/2014. Kuluttajatutkimuskeskus.

9 Allardt E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY. Mood C. & Jonsson J. O. 2016. Trends in Child Poverty in Sweden: Parental and Child Reports. Child Indicators Research 9, 825-854.

10 Luosujärvi O. 2017, Perheen köyhyys nuorten kokemana. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto; Kainulainen S. 2014. Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä. Yhteiskuntapolitiikka 79:5.

2. LAPSIPERHEIDEN KÖYHYYS SUOMESSA

2.1 KÖYHYYS MONIULOTTEISENA ILMIÖNÄ

Lasten materiaallinen köyhyys on maailmassa vähäisintä muiden Pohjoismaiden ohella Suomessa, kun köyhyyttä mitataan suhteellisella tuloköyhyydellä. Kun mukaan tarkasteluun otetaan erot, jotka liittyvät koulutukseen, terveydenhoitoon, sosiaalivakuutukseen, asumiseen, peruspalveluihin ja ruokaan, on Suomi edelleen kärkimaita lasten hyvinvoinnin osalta.¹¹

Köyhien lapsiperheiden perherakenne Suomessa eroaa muista lapsiperheistä, sillä köyhissä lapsiperheissä on keskimäärin enemmän lapsia, perhe on yhden vanhemman perhe ja perheessä eletään paremmin toimeentulevia perheitä todennäköisemmin pikkulapsiaikaa. Köyhyyden taustalla on muun muassa tulonsiirtojen reaaliarvon laskeminen, mikä vaikuttaa voimakkaasti näihin perheisiin. Pikkulapsiperheissä tulonsiirrot ovat olennaisia toimeentulon muodostajia.¹²

Köyhät perheet eivät ole staattinen ryhmä. Vuoden mittaan osa perheistä poistuu ryhmästä, ja toisaalta uusia perheitä tulee köyhien perheiden ryhmään. Pienten lasten perheissä episodinen pienituloisuus on looginen seuraus siitä, että vanhemmat ovat perhevapailla tai opiskelemassa. Tilanne voi muuttua merkittävästi, kun vanhemmat siirtyvät työelämään. Perhettä kohtaavat yllättävät tilanteet, kuten

sairaudet, tapaturmat, työttömyys ja avioero voivat muuttaa taloudellista tilannetta ratkaisevasti heikompaan suuntaan. Perheeseen syntyvä vaikeasti vammainen lapsi voi vaikuttaa oleellisesti perheen taloudelliseen tilanteeseen, jos esimerkiksi toinen vanhemmista jää omaishoidon tuella hoitamaan lasta kotiin useiksi vuosiksi. Niinikään lapsen pitkäaikaissairaus tai tapaturman aiheuttama vammautuminen voivat tuoda tarpeen jäädä pois työelämästä osittain tai jopa kokonaan.

Lapsiperheiden köyhyyden taustalla on muun muassa työttömyyttä ja niukkaa koulutusta. Pienituloisten lapsiperheiden huoltajat ovat muiden lapsiperheiden huoltajia useammin vailla ammatillista koulutusta. Köyhissä lapsiperheissä huoltajista vain joka viidennellä on korkeakoulutus.¹³ Helsingissä pienituloisissa perheissä asuu lähes 16 000 lasta, ja näistä 45 prosenttia on ensimmäisen tai toisen polven maahanmuuttajia. Helsinkiläislasten pienituloisuus näyttää painottuvan ulkomaalaistaustaisiin lapsiperheisiin.¹⁴

Suomessa köyhyyttä on sekä työelämän ulkopuolella olevilla että työssä käyvillä. Pienituloisuusrajan alapuolella olevista lapsiperheistä lähes puolessa oli töissä käyvä huoltaja.¹⁵ Työssäkäynnistä huolimatta kotitalous saattaa olla köyhä eli kotitalouden käytettävissä olevat tulot jäävät suhteellisen köyhyysrajan alapuolelle. Köyhyys työssäkäynnistä huolimatta on Suomessa erityisesti lapsiperheitä koskeva ilmiö. Taustalla on muun muassa työelämän muutos. Niin sanotut pätkätyöt ja vuokratyöt ovat uudehkoja ilmiöitä, samoin itsensä työllistäjät, jotka työskentelevät yrittäjyyden ja työsuhteen välimaastossa. Työssäkäyvien köyhyyteen vaikuttaa olennaisesti kotitalouden rakenne. Korkein köyhyyriski

11 UNICEF 2017. Building the Future. Children and the Sustainable Development Goals in Rich Countries. Innocenti Report Card 14. Children in the Developed World.

12 Sauli H., Salmi M. & Lammi-Taskula J. 2011. Kriisistä kriisiin, Lapsiperheiden toimeentulo 1995–2009. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2011):5.

13 Karvonen S. & Salmi M. 2016. Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveys ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 30. Helsinki: Suomen yliopistopaino.

14 Ranto S. ym. 2015. Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi Helsingissä. Helsingin kaupungin tilastoja 40/2015.

15 Tilastokeskus, Tulonjakotilastot ja Karvonen S. & Salmi M. (toim.). Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla, THL 2016.

on niissä lapsiperheissä, joissa on vain yksi palkansaaaja.¹⁶ Myös kansainvälisissä tutkimuksissa yksinhuoltajuus on todettu, erityisesti silloin, kun yksinhuoltaja on nainen, köyhyydelle altistavana riskitekijänä.¹⁷

Tilastokeskuksen viimeisimmän, vuotta 2016 koskevan tulonjakotilaston mukaan yhden huoltajan talouteen kuuluvista lapsista reilu viidesosa kuului pienituloisiin kotitalouksiin, kahden huoltajan perheiden lapsista taas hieman yli 8 prosenttia kuului pienituloisiin talouksiin. Kahden huoltajan lapsiperheiden pienituloisuusaste oli selvästi pienempi eli 7,0 prosenttia. Molemmissa luvuissa oli lievää nousua edellisvuoteen verrattuna. Koko väestön pienituloisuusaste oli 11,5 prosenttia. Pienituloisuusraja on asetettu 60 prosenttiin kaikkien kotitalouksien käytettävissä olevasta mediaanitulosta. Lapsiperheisiin kuuluvien osuus pienituloisista on pienempi kuin heidän osuutensa koko väestöstä. Lapsitalouksien joukosta erottuvat kuitenkin yksinhuoltajien talouksissa asuvat henkilöt, joita on koko väestöstä alle 5 prosenttia, mutta pienituloisista 8 prosenttia.¹⁸

Suomalaisessa eriarvoisuutta koskevassa tutkimuksessa on havaittu, että verrattuna korkeasti koulutettujen äitien lapsiin vähän koulutettujen - ei perusasteen jälkeistä koulutusta - äitien lapset syntyvät kaksi kertaa todennäköisemmin avoliittoon ja neljä kertaa todennäköisemmin äidille, joka ei ole lainkaan liitossa. Vähän koulutettujen äitien lapset kokevat vanhempiensa välisen liiton purkautumisen todennäköisemmin ja varhaisemmassa vaiheessa kuin korkeasti koulutettujen äitien lapset. Koulutusryhmien väliset suhteelliset erot ovat suuria etenkin lasten ensimmäisinä elinvuosina.¹⁹

Vanhempien ja perheen köyhyyden vaikutuksia lapsiin on tutkittu paljon. Vaikutukset eivät ole suoraviivaisia, vaan köyhyyden vahingollisuus tapahtuu useiden välittävien muutusten kautta.²⁰

Suomessa vuonna 1987 syntyneiden lasten ja nuorten pitkäikäisyyden seuranta 21 ikävuoteen saakka eli Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimus antaa tietoa lapsuuden kasvu- ja elinympäristön vaikutuksista lapsen ja nuoren hyvinvointiin. Tutkimuksesta ilmenee, että lapsuuden kasvu- ja elinympäristö vaikuttavat välittömästi ja sukupolvisesti ihmisen pärjäävyyteen ja hyvinvointiin. Vanhempien sosioekonominen asema, koulutus, taloudellinen tilanne ja terveydellinen tila sekä perhesuhteiden muutokset näkyvät lapsen ja nuoren elämässä. Tutkimus osoittaa, että lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttaa voimakkaasti lapsen vanhempien elämäntilanne. Hyvinvointi eriytyy ja ongelmat koulutuksessa, mielenterveydessä sekä toimeentulossa kasaantuvat ja periytyvät.²¹

Ihmisen sosioekonomisen aseman tarkastelulla viitataan sekä aineelliseen hyvinvointiin että näiden aineellisten voimavarojen hankkimisen edellytyksiin. Aineelliseksi voimavaroiksi määrittyvät ihmisen tulot, omaisuus ja asumistaso. Näiden hankkiminen puolestaan edellyttää koulutusta, ammattia ja asemaa työelämässä. Kuvatuilla sosioekonomisilla tekijöillä on selkeä ja johdonmukainen yhteys ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen.²² Tästä johtuen on tärkeää tarkastella lapsen hyvinvoinnin taustamuuttujana lapsen huoltajien sosioekonomista asemaa.

Perheen taloudellinen tilanne siirtyy ja sukupolvistuu. Vuonna 1987 syntyneiden ikäluokassa noin 72 prosentilla toimeentulotukea saaneista oli toimeentulotukea saanut vanhempi. Mitä pidempään vanhempi oli toimeentulotukea saanut, sitä todennäköisemmin lapsi sai toimeentulotukea. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista noin 90 prosentilla oli vanhempi, joka oli saanut toimeentulotukea. Kodin ulkopuolelle oli sijoitettu 0,4 prosenttia lapsista, joiden vanhemmilla ei ollut toimeentulotuen käyttöä. Toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsista kodin ulkopuolelle oli sijoitettuna noin kahdeksan prosenttia. Lapsista, joiden vanhemmat olivat saaneet yli 92 kuukautta toimeentulotukea, noin 24 prosenttia oli sijoitettu kodin ulkopuolelle.²³

Suomalaisella tutkimusaineistolla on tehty hyvinkin tarkkaa tutkimusta köyhyyden ylisukupolvisista ilmiöistä. Vanhempien koulupudokkuus ennustaa enemmän lasten koulupudokkuutta kuin muuta huono-osaisuutta. Koulupudokkuus ei kuitenkaan välttämättä johda työttömyyteen. Kyse voikin tutkijoiden mukaan olla perheiden arvoista, jotka suosivat nopeaa työelämään siirtymistä opiskelun sijaan. Vanhempien työttömyys ennustaa enemmän lasten työttömyyttä kuin heidän muuta huono-osaisuuttaan. Työttömyyden ylisukupolvinen yhteys on tutkimuksen mukaan itsenäinen ja suora, edes lapsen koulutuksen vakioimisella ei juurikaan ole siihen vaikutusta. Huono-osaisuuden suorat ylisukupolviset yhteydet kertovat tutkijoiden mukaan huono-osaisten ominaisuuksien välittymisestä ja ei-materiaalisten resurssien puutteesta huono-osaisuuden ylisukupolvisuuden taustalla.²⁴ Hiljattain ilmestyneen rekisteritietojen pohjalta tehdyn väitöskirjatutkimuksen mukaan perhetausta vaikuttaa perheenmuodostukseen, varhaiseen työelämäuraan ja omistusasumiseen. Vahvinta perhetaustan vaikutus on sellaisten ihmisten kohdalla, joiden elämässä esiintyy myös taloudellista huono-osaisuutta.²⁵

Lapsen kognitiivisen kehityksen ja perheen taloudellisen tilanteen yhteyttä on tutkittu paljon. Uudempi tutkimus osoittaa, että lapsen kognitiiviseen kehitykseen vaikuttaa enemmänkin kodin ympäristö, ei köyhyys sinänsä – tuloköyhyyteen kuitenkin liittyy usein vähemmän sensitiivinen

16 Mm. Kainulainen V. 2013. Työssäkäyvät köyhät. PAM ry.

17 Sarti A. & Schalkers I. & Dedding C. 2015. 'I am not poor. Poor children live in Africa': Social identity and children's perspectives on growing up in contexts of poverty and deprivation in the Netherlands. *Children & Society*, Vol. 29, 535–545 DOI:10.1111/chso.12093.

18 Tulonjakotilastot 2016. Tilastokeskus. www.stat.fi/til/tjt/2016/01/tjt_2016_01_2018-03-02_tie_001_fi.html.

19 Jalovaara M. Policy Brief 8/2017. Tackling Inequalities in Time of Austerity.

20 Newland R. & Crnic K. & Cox, M. & Mills-Koonce R. 2013. The Family Model of Stress and Maternal Psychological Symptoms: Mediated Pathways From Economic Hardship to Parenting. *Journal of Family Psychology* 27 (1), 96–105.

21 Paananen R., Ristikari T., Merikukka M. & Rämö A. & Gissler M. 2012 Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokset raportti 52/2012. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/102984/THL_RAP052_2012_web.pdf.

22 Ks. esim. Hyvinvointi ja terveyserot: www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus.

23 Paananen R., Ristikari T., Merikukka M. & Rämö A. & Gissler M. 2012 Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokset raportti 52/2012.

24 Vauhkonen T. ym. Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 5/2017.

25 Karhula A. 2017. Life Course Approaches to Intergenerational Inequality. Turun yliopisto, sarja B osa 448.

vanhemmuus. Onkin esitetty, että juuri vanhemmuuden laatu liittyy siihen, että köyhissä perheissä lasten koulu-saavutukset ovat heikommät. Laajemmassa mielessä kyse voi olla pelkän vanhemmuuden laadun sijasta perheen dynamiikasta ja kodin kaoottisuudesta: asunnossa on paljon ihmisiä ja melua, elämästä puuttuu rakenne ja rutiinit tai ne ovat vähäisiä ja perherakenteessa ja asumisessa tapahtuu usein muutoksia. Tällainen ympäristö heikentää lapsen mahdollisuuksia oppimiseen, lepoon ja sosiaaliseen vuorovaikutukseen.²⁶

Materiaalisten resurssien vähäisyys aiheuttaa perheenjäsenille stressiä ja myös kokemuksia marginaalisuudesta. Usein köyhiin perheisiin kasautuu monenlaista huono-osaisuutta ja epävarmuutta, jotka kaikki heijastuvat lasten elämään. Vanhempien parisuhteet katkeavat useammin, perhe ehkä muuttaa usein ja perhe voi kokea jopa asunnottomuutta. Vanhempien kokemus stressiä tuntuu lasten elämässä ja voi saada lapsen turvallisuuden ja ennakoitavuuden tunteet horjumaan. Näillä tunteilla on taas merkittävä vaikutus siihen, että lapsen kognitiivinen, emotionaalinen ja sosiaalinen kehitys voi toteutua rauhassa.²⁷

Suomalaisen tutkimuksen mukaan toimeentulo-ongelmat heijastuvat lasten ja heidän vanhempiensa hyvinvointiin monin tavoin. Jos toimeentulo on hankalaa, vanhemmilla on muita lapsiperheitä useammin parisuhdeongelmia ja he ovat useammin huolissaan omasta jaksamisestaan ja taidoistaan vanhempina. Vanhemmilla on myös useammin huolta lastensa terveydestä, elämäntavoista, tunne-elämästä, sosiaalisista suhteista ja käyttäytymisestä sekä lapsen oppimisesta.²⁸

2.2 KÖYHYHDEN KOKEMUKSET JA SEURAUKSET LAPSILLA

Määritelmät ja indikaattorit eivät kerro kaikkea, mistä joutuksen köyhyyden ymmärtämiseksi tarvitaan tietoa köyhyyden kokemuksesta. On luonnollista, että köyhyyden kokemus on erilainen eri iässä ja erilaisissa ympäristöissä – ei ole vain yhtä lapsen kokemusta köyhyydestä.

Lapset ovat omalta osaltaan toimijoita perheen rajoittuneessa taloudellisessa tilanteessa. He ovat varhain tietoisia taloudesta ja siitä, paljonko mikäkin asia tai esine maksaa, ja kantavat huolta perheen taloudesta. Suomalaisnuoret tunnistavat köyhyyden suhteellisuuden omassa ympäristössään, mutta myös suomalaisen köyhyyden erilaisuuden maailman köyhyyteen verrattuna.²⁹ Tutkijat ovat löytäneet erilaisia strategioita, kuinka lapset selviävät köyhyydestä. On lapsia, joiden suhtautumistapa on aktiivinen tilanteen muuttamiseksi: he tekevät pieniä töitä lähiympäristössään, lainaavat rahaa, hakeutuvat vapaaehtoistoihin – keinot ovat monet, kekseliäisyyttä on paljon. Passiivisesti suhtautuvat välttävät aiheuttamasta vanhemmilleen mielipahaa eivätkä pyydä vanhemmiltaan rahaa, jättävät menemättä vapaa-ajan

LOS 31 artikla

”Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.

Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.”

rientoihin eivätkä pyydä kavereitaan kotiin. Jotkut vakuuttavat itselleen, ettei heillä ole kuluttamisen tarpeita ja yrittävät näin olla ajattelematta asiaa.³⁰

Köyhyydestään kertovat nostavat aineellista puutetta enemmän esille nöyryytyksen, vapauden puutteen ja leimaamisen. Nämä liittyvät yhteiskuntamme arvoihin ja tapaamme kohdella toisia ihmisiä. Köyhyyteen liittyy paljon negatiivisia tunteita ja mielikuvia niin yhteisöissä kuin yksilöiden omissa tuntemuksissa. Köyhyyteen liitetään ainakin häpeän, pelon, inhon, vihamielisyyden ja erilaisuuden tunteita. Köyhän identiteetti ei ole välttämättä lapsen tai nuoren mielestä houkuttava. Muiden tekemä määrittely köyhäksi torjutaan, ja köyhäksi nimittäminen voi lasten keskuudessa olla kiusaamisen tapa.³¹ Toisaalta on kokemusta, että köyhyys on kannustanut kouluttautumaan paremmin. Köyhyys kannustaa tekemään töitä menestymisen eteen, löytämään selviytymiskeinoja sekä arvostamaan sitä, mitä nuorella on. Köyhyyden on koettu kasvattavan kykyä sietää vastoinkäymisiä.³²

Suomalaislasten haastattelututkimus osoitti taloudellisen eriarvoisuuden olevan läsnä lasten arjessa monin tavoin, erityisesti kuluttamisen ja kulutusmahdollisuuksien eroina. Lasten väliset erot kulutusresursseissa tuottavat eriarvoisuutta, joka edelleen määrittää lapsen sosiaalista osallisuutta ja asemaa vertaisryhmässä. Taloudellinen eriarvoisuus voi pahimmillaan johtaa syrjimiseen, ryhmästä ulos sulkemiseen ja kiusaamiseen. Lapset liittyvät köyhyyteen negatiivisempia määreitä kuin varakkuuteen: köyhien tavaroiden arvellaan olevan vanhoja ja käytettyjä ja jopa köyhien ihmisten ajatellaan olevan erilaisia kuin varakkaiden, vaatimattomia ja tyytyvän vähempään.³³

26 Garrett-Peters P. & Mokrova I. & Vernon-Feagans L. & Willoughby, M. & Pan Y. 2016. The role of household chaos in understanding relations between early poverty and children's academic achievement. *Early Childhood Research Quarterly* 37, 16–25.

27 McCoy D. C. & Raver C. 2014. Household instability and self-regulation among poor children. *Journal of Children and Poverty*, Vol. 20 [2] 131–152. <http://dx.doi.org/10.1080/10796126.2014.976185>.

28 Salmi M. 2.5.2017. Alustus lapsiasiavaltuutetun järjestämässä pyöreän pöydän keskustelussa.

29 Luosujärvi O. 2017. Perheen köyhyys nuorten kokemana. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

30 Harju A. 2008 Barns vardag med knapp ekonomi. *Acta Wexionensia* Nr 137/2008.

31 Isola A-M. & Suominen E. 2016, *Suomalainen köyhyys*. Into Kustannus.; McCoy D. C. & Raver C. 2014. Household instability and self-regulation among poor children. *Journal of Children and Poverty*, Vol. 20 [2] 131–152. <http://dx.doi.org/10.1080/10796126.2014.976185>.

32 Luosujärvi O. 2017. Perheen köyhyys nuorten kokemana. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

33 Hakovirta M. & Kallio J. 2016. Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 [2].

Kouluikäisten lasten kohdalla köyhyydellä on yhtymäkohtia kaverisuhteisiin ja vapaa-ajanviettoon. Pienituloisten perheiden lapsilla ei välttämättä ole samanlaisia mahdollisuuksia esimerkiksi symbolisesti merkityksellisiin asioihin, kuten lasten ja nuorten keskuudessa suosittuihin merkivaatteisiin ja muihin tavaroihin, jotka auttavat nuoria pääsemään kavereipiireihin ja luovat yhteenkuuluvuuden tunnetta sekä voivat olla osana oman identiteetin luomista. Lisäksi perheen taloudellinen tilanne voi estää lasta osallistumasta esimerkiksi harrastuksiin, kouluretkiin, kavereiden syntymäpäiville tai muuhun sosiaaliseen toimintaan, joka vaatii rahankäyttöä. Se, ettei pienituloisen perheen lapsi voi tehdä samanlaisia asioita kuin muut ikäisensä voi aiheuttaa sen, että lapsi jää ulkopuoliseksi ja eriytyy muista lapsista sosiaalisesti.³⁴

Ulkopuolelle jääminen ja eriytyminen muista lapsista näkyy voimakkaasti lasten vapaa-ajalla muun muassa harrastusmahdollisuuksien kapeutumisena. Samaan aikaan tiedossa on, että harrastamisella voidaan tukea lasten ja nuorten yhteisöllisyyttä ja solidaarisuutta, luoda uusia kaverisuhteita ja osallistaa lapsia ja nuoria heitä koskevien asioiden suunnitteluun. Lapset ja nuoret, joiden taloudellinen tilanne on heikko, harrastavat muita vähemmän. Nuoret ovat kertoneet jättäneensä jonkin harrastuksen aloittamatta tai lopettaneensa jo aloittamansa harrastuksen rahanpuutteen takia. Vaikka lähes jokaisella teini-ikäisellä on joku harrastus, niin ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajanuorilla säännöllinen harrastaminen on selvästi vähäisempää kuin nuorilla yleensä.³⁵

Vuoden 2015 Kouluterveyskyselyn mukaan kiusatuksi tulemisen kokemuksia oli useammin sellaisilla 8. ja 9. luokan oppilailla, jotka kokivat perheen taloudellisen tilanteen huonoksi. Kiusatuksi joutuu keskimäärin kuusi prosenttia 8. ja 9. luokan oppilaista joka viikko. Jos nuori kokee perheen taloudellisen tilanteen huonoksi, kiusattuja on 14 %. Perheen taloudellinen tilanne erottelee nuoria myös suhteessa ystävien määrään, koettuihin kipuihin, ahdistuneisuuteen ja uupumukseen. Tupakointi päivittäin (huono taloudellinen tilanne perheessä: 19 %, hyvä taloudellinen tilanne perheessä: 7 %) ja humalajuominen vähintään kerran kuussa (huono taloudellinen tilanne perheessä: 18 %, hyvä taloudellinen tilanne perheessä 9 %) olivat yleisempiä, jos nuori kokee perheen taloudellisen tilanteen huonoksi.³⁶

Köyhien perheiden lapset kokivat, ettei heillä ole samanlaisia mahdollisuuksia kuin muilla lapsilla harrastaa, matkustella, osallistua juhliin ja muihin tapahtumiin. Suuri osa köyhiksi perheensä määritelleistä lapsista kertoi jäävänsä esimerkiksi syntymäpäiväjuhlista pois perheen rahatilanteen vuoksi. Lisäksi vähävaraisiksi itsensä kokevien vapaa-ajan vieton mahdollisuudet ovat rajoittuneemmat kuin muiden.³⁷

Köyhyys ei välttämättä perheessä kohdistu samalla tavoin kaikkiin perheenjäseniin, vaan tulot ja käytettävissä olevat varat voivat poiketa perheenjäsenten välillä hyvinkin paljon. Taustalla ovat perheen sisäiset hierarkiat, arvot, elämäntapa ja ajatukset kasvatuksesta.³⁸ On todettu, että heikon taloudellisen tilanteen aikana vanhemmat, etenkin äidit, tinnivät omista hankinnoistaan lastensa hyväksi. Isovanhemmat tai muut sukulaiset ja läheiset voivat tukea lapsia niin että nämä ovat muuta perhettä paremmassa taloudellisessa asemassa.

Taloudellinen epätasa-arvo perheen sisällä voi liittyä myös erilaisiin ongelmatilanteisiin. Vanhempien alkoholiongelmat ja peliriippuvuudet ovat yleinen koko perheen rahankäyttöön liittyvä tekijä. On tavallista, että esimerkiksi päihdeongelmaisten vanhempien lapset kokevat köyhyyttä, koska vanhempi käyttää perheen rahoja runsaasti pelkäänsä omiin tarkoituksiinsa.³⁹ Vanhempien rahapeliongelmat voivat johtaa jopa hyväntuloisen perheen lapset kokemaan taloudellista puutetta. Huostaanotettuja lapsia koskevassa tutkimuksessa arvioidaan, että monissa lastensuojelun toimien kohteena olevissa perheissä lasten tarpeet eivät ohjaa perheen rahankäyttöä.⁴⁰

Taloudellisten resurssien jakautumista vanhempien eron ja uusperheen syntymisen myötä ei ole juuri tutkittu. On kuitenkin selvää, että useassa paikassa asuminen tuottaa lisäkustannuksia ja että elatusmaksut vaikuttavat perheiden käytettävissä oleviin resursseihin. Jos perheessä on aiempien puolisoitten lapsia, saattavat lapset joutua keskenään epätasa-arvoiseen asemaan: etävanhempi tukee omaa lastaan enemmän kuin perhe pystyy panostamaan muihin lapsiin. Voi olla niinkin, että etävanhempi laiminlyö jostakin syystä elatusmaksuja ja hänen lapsensa elää niukemmin kuin muut perheen jäsenet.

Perheiden yksilöllisten tilanteiden ja vanhempien ongelmien lisäksi yhteiskunnassamme vallitseva rakenteellinen epätasa-arvo vaikuttaa perheiden sisäiseen resurssien jakoon. Vallitseva taloudellinen epätasa-arvo sukupuolten välillä alkaa jo perheiden sisästä ja lasten ollessa pieniä. Tytöt saavat vähemmän viikkorahaa tai rahalahjoja kuin pojat. Kun lapset tulevat kesätyöikäisiin, on todennäköistä, että pojat saavat paremmin palkattuja töitä kuin tytöt.⁴¹ Tämä perheestä alkava epätasa-arvo jatkuu läpi elämän, niin, että naiset ovat sekä pienituloisempia työntekijöitä että köyhempiä eläkeläisiä kuin miehet. Yksinhuoltajaäitien pienituloisuus on yksi lapsiperheiden köyhyyden merkittävimmistä muodoista.

On tärkeää, että taloudellisten mahdollisuuksien erot perheiden sisällä tunnustetaan ja että niiden tuottamiin haittoihin puututaan. Tuki- ja auttamisjärjestelmiä on kehitettävä niin, että lasten auttaminen on mahdollista silloinkin, kun köyhyys johtuu vanhempien toimista.

34 Kuula M. 2017. Alustus lapsiasiavaltuutetun järjestämässä pyöreän pöydän keskustelussa 2.5.2017 lapsiperheiden köyhyydestä.

35 Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:19.

36 Kouluterveyskyselyt <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet>; Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuva 2017. Tutkimuksesta tiiviisti 23. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

37 Lapsen ääni 2015 -raportti. Pelastakaa Lapset ry.

38 Esim. Wilska T.-A. & Lintonen T. 2017. Nuorten rahat ja yhteiskunnallinen muutos. Teini-ikäisten käyttörahat ja niihin vaikuttavat tekijät 1983-2013. Yhteiskuntapolitiikka 1 (82), 5-18.

39 Itäpuisto M. 2005. Kokemuksia alkoholiongelmaisten vanhempien kanssa eletystä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 124.

40 Heino T. & Hyry S. & Ikäheimo S. & Kuronen M. & Rajala R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014-2015) päätulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 3/2016.

41 Wilska T.-A. 2017. Jo tyttöjen euro on pienempi kuin poikien euro. Keski-suomalainen 1.6.2017.

3. RATKAISUJA LAPSIPERHEIDEN KÖYHYHDEN POISTAMISEEN

3.1 KÖYHYYSPOLITIIKALLA KOHTI TASA-ARVOISEMPAA YHTEISKUNTAA

Suomi tarvitsee köyhyyspolitiikkaa. Tämä tarkoittaa, että valtion, tulevien maakuntien ja kuntien on kaikissa päätöksissään ja toiminnassaan arvioitava niiden vaikutukset lasten köyhyyteen. Tämän takia muun muassa valtion talousarvion rakennetta on uudistettava, jotta vuosittaisen talousarvion vaikutukset lapsiin tulevat nykyistä selkeästi paremmin esille.

Kuntaa tulee kehittää kaikille kuntalaisille tekemällä paikallisesti kunnallista köyhyyspolitiikkaa. Päätösten ja hallinnon toiminnan kehittämistä tulee arvioida erilaisessa taloudellisessa asemassa olevien henkilöiden ja perheiden näkökulmasta ja ennen kaikkea päätöksissä tulee ottaa huomioon yhteiskunnan tukea tarvitsevat ryhmät. Tämä on tärkeää erityisesti siksi, että kuntien väliset ja niiden sisäiset erot ovat Suomessa suuria niin asukasluvun, asukastiheyden, maahanmuuttajien väestöosuuden, palveluiden alueellisen saatavuuden kuin työllisyysasteenkin osalta.

Lapsiasiavaltuutettu muun muassa esittää, että hallinnon kaikilla tasoilla tarkastustoiminnassa arvioidaan systemaattisesti yhteiskunnan päätösten vaikutuksia köyhyyteen. Eduskunnan tarkastusvaliokunnan, maakuntiin perustettavien tarkastuslautakuntien ja kuntien tarkastuslautakuntien tulisi luoda arviointi ja seuranta köyhien perheiden lasten ja vanhempien aseman kehittämiseen ja siihen vaikuttamiseen.

Tarkastusvaliokunta ja -lautakunnat olisivat olivat tärkeässä roolissa arvioidessaan Suomen köyhyyspolitiikan vaikuttavuutta. Lapsen oikeuksien sopimus on hyvä apuväline tarkastusvaliokunnan ja -lautakuntien työhön niiden arvioi-
dessa paikallista, alueellista ja valtakunnallista köyhyyspolitiikkaa. Tässä työssä olisi tärkeää tunnistaa ne lapsiryhmät, joiden oikeuksien toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota valtion, maakuntien ja kuntien toiminnassa köyhyyden ja ylipäänsä eriarvoistumisen ehkäisyn suhteen.

Kohdennetut toimet – positiivinen erityiskohtelu – on keino parantaa heikommassa asemassa olevien tilannetta. Näin esimerkiksi Helsingissä, missä perusopetuksen lisärahoituksella on lisätty oppilaiden todennäköisyyttä jatkaa opintojaan heti peruskoulun jälkeen. Määrärahan jakokriteereinä olivat huoltajien koulutustaso, perheiden tulotaso sekä oppilaiden maahanmuuttajataustaisuus koulujen opilaaksiottoalueella.⁴²

Vaikutusten ennakointi on osa vastuullista päätöksentekoa ja päätöksenteon valmistelua. Ennakkoarviointi mahdollistaa vaihtoehtojen vertailun. Hallinnossa tehtävien päätösten vaikutukset näkyvät osittain lyhyellä aikavälillä, osin päätöksillä on kauaskantoisia vaikutuksia.

Lapsivaikutusten arvioinnilla selvitetään lapsen etua päätöksenteon perustaksi. Arvioinnin kohteena voivat olla muun muassa lasten hyvinvointi, terveys, turvallisuus, lasten yhdenvertaisuus, lasten osallisuus. Lapsivaikutusten arviointiin liittyy myös päätösten toteutumisen seuranta ja niiden jälkiarviointi. Jotta lapsen etu voidaan ottaa laaja-alaisesti huomioon, myös välillisesti lapsia koskevat päätökset on arvioitava. Köyhyyspolitiikkaa pystytään toteuttamaan, kun yhtenä arviointikriteerinä on erilaisessa taloudellisessa asemassa olevat perheet. On arvioitava, heikennetäänkö vai

LOS 4 artikla

”Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi sopimusvaltiot ryhtyvät mahdollisimman täysimääräisesti tällaisiin toimiin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa.”

LOS 12 artikla

”Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.”

parannetaanko pienituloisten perheiden tilannetta esimerkiksi päätettäessä palvelupisteiden sijoittamisesta, joukko-liikenteen maksuista tai vuokra-asuntojen rakentamisesta tai rakentamatta jättämisestä.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että kuntien rooli hyvinvoinnin edistämisessä tulee kunta- ja maakuntauudistuksen myötä entisestään korostumaan. Kuntien tärkein tehtävä on luoda Suomen osaamis- ja sivistysperusta. Jos kunnat epäonnistuvat lasten varhaisen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemisessa, etenkin korkeakoulupolitiikka ei näitä karikkoja kuro enää umpeen. Paikallisen päätöksenteon kehittämisessä tulee käyttää hyväksi tietopohjaa. Lapsivaikutusten arviointi edellyttää riittävää ja ajantasaista tietoa. Lasten hyvinvointia kuvaavien aikasarjojen tuottaminen, kuten valtakunnallinen Kouluterveyskysely, ovat avainasemassa lasten hyvinvoinnin seuraamisessa niin valtakunnallisesti, alueellisesti kuin kuntakohtaisestikin.

Pelastakaa Lapset ry:n selvityksen mukaan köyhien perheiden lapsista 90 % koki, että poliitikot ja päätöksentekijät eivät kuuntele lasten ja nuorten mielipiteitä tarpeeksi – vastaava luku muilla oli 54 %.⁴³

Lasten kuuleminen päätöksenteon tueksi on lakisääteistä toimintaa niin kunnille kuin tuleville maakunnillekin. Lapsivaikutusten arvioinnin tulee osaltaan perustua lasten kuulemiseen. Kunnissa on nuorisovaltuustot tai vastaavat toimielimet ja tuleviin maakuntiin esitetään vastaavanlaista järjestelyä. Tämä ei kuitenkaan ole riittävä tapa nuorten näkemysten esilletuloon päätöksentekoon ja muuhun vaikuttamiseen. Nuorisovaltuusto on yksi osallistumisen muoto, johon vain harvat nuoret pääsevät osallistumaan. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies kiinnitti asiaan huomiota päätöksessään 22.12.2017. Kyse oli kunnan koulujen työaikojen

muutoksen valmistelusta, jossa oli kuultu oppilaskuntia.

Apulaisoikeusasiamies totesi, ettei oppilaskuntien kuuleminen yksin välttämättä toteuta lasten oikeutta tulla kuulluksi siten kuin lapsen oikeuksien sopimus edellyttää. Vain oppilaskuntaa kuulemalla jää oppilaskunnan sisäisten työskentelytapojen varaan, miten lasten oikeus tulla kuulluksi toteutuu. YK:n lapsen oikeuksien komitea on lapsen kuulemista koskevassa yleiskommentissaan numero 12 korostanut⁴⁴, että menettelyjen, joissa lapsia kuullaan, tulee olla avoimia kaikille lapsille. Erityisen tärkeää on turvata vähemmistöryhmien tai muita haavoittuvammasa asemassa olevien lasten asema.⁴⁵

Erilaiset osallistumisen ja vaikuttamisen tavat tuleekin olla kaikkien lasten ja nuorten ulottuvilla, myös esimerkiksi haavoittuvassa asemassa olevien lasten, maahanmuuttajalasten, pienten lasten ja vammaisten lasten. Kaikilla lapsilla tulee olla aidot vaikuttamisen mahdollisuudet kunnalliseen päätöksentekoon ja strategioiden suunnitteluun.

Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota, ettei nykyisin kuntien ja valtion vuosittaisissa talousarvioissa seurata ja arvioida talousarvion vaikutuksia lasten ja perheiden köyhyyteen. Kuntien, tulevien maakuntien ja valtion talousarvioon tulisi sisällyttää lapsivaikutusten arviointi systemaattisena toimintatapana ja talousarviossa dokumentoituna analyysinä.

3.2 KOULUTUKSELLE EVÄÄT TYÖHÖN JA ELÄMÄÄN

Lapsena ja nuorena saatu koulutus vaikuttaa yksittäisen ihmisen elämässä pitkälle tulevaisuuteen. Riski jäädä työn ulkopuolelle on suuri pelkän peruskoulun käyneillä ja ammattikoulutuksen keskeyttäneillä. Matalaksi jäänyt tai jäävä koulutustaso ennakoii köyhyyttä. Putoaminen toisen asteen koulutuksesta, perusasteen varaan jääminen tai muutoin

43 Lapsen ääni 2015 -raportti. Pelastakaa Lapset ry.

44 http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf.

45 Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu EOK/2195/2017.

LOS 28 artikla

”Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta, ja toteuttaakseen tämän oikeuden asteittain ja yhtäläisesti kaikille ne erityisesti:

a) tekevät pakolliseksi perusasteen koulutuksen, jonka tulee olla maksutta kaikkien saatavilla;

b) tukevat erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä, mukaan luettuina opinto- ja ammatinvalinnanohjaus, saattavat ne jokaisen lapsen ulottuville ja ryhtyvät tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, kuten maksuttoman opetuksen käyttöönottamiseen ja taloudellisen tuen antamiseen sitä tarvitseville;

c) saattavat kaikin tarkoituksenmukaisin keinoin korkea-asteen koulutuksen kaikkien ulottuville heidän kykyjensä perusteella;

d) tuovat opetukseen ja ammattikoulutukseen liittyvän tiedon ja ohjauksen kaikkien lasten saataville ja ulottuville;

e) ryhtyvät toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi.”

matala osaamistaso ennustavat vaikeutta löytää ensimmäistä työpaikkaa, mikä ennakoi pätkittäistä tai kokonaan vajaan jäävää työtä.⁴⁶

Lukuvuonna 2013–2014 ammatillista perustutkintoa suorittavista opintonsa keskeytti 8,6 prosenttia. Lukuvuonna 2016–2017 keskeyttäneitä oli 11,4 %.⁴⁷

Ammatillisten tai muun toisen asteen opintojen vaikeudet voivat olla heijastusta heikosta perusopetuksen oppimäärän hallinnasta. Suomessa noin joka kuudes oppilas päättää peruskoulun ilman riittäviä perusvalmiuksia jatko-opintoihin, työelämään tai täysivaltaiseen aikuisuuteen. Noin viisi prosenttia lapsista ei tavoita peruskoulun aikana edes minimitasoa millään osaamisen kolmesta keskeisestä osa-alueesta eli lukemisessa, matematiikassa ja luonnontieteissä. Riski opintojen keskeyttämiseen toisella asteella on tällöin hyvin suuri.⁴⁸

Lapset, joilla on oppimisvaikeuksia, tarvitsevat paljon tavoitteellista tukea niin koulusta kuin kotoakin sekä mahdollisesti muilta tahoilta, ja systemaattisen tuen tulee alkaa ennen koulun aloitusta.⁴⁹

Koulutuksen maksuttomuus

Varhaislapsuus on tehokkain ja kustannustehokkain aika varmistaa, että kaikki lapset voivat kehittyä täyteen potentiaaliinsa. Lasten varhaiskehitykseen investointi niukkojen voimavarojen perheissä kannattaa, jotta näiden perheiden lapsilla on yhtäläiset edellytykset menestykselliseen varhaiskehitykseen kuin muissakin perheissä. Lasten kognitiivisten ja sosiaalisten taitojen varhaista kehitystä tulee ruokkia syntymästä alkaen noin viiden vanhaksi ja sen jälkeen varhaista kehitystä tulee kannatella laadukkaalla koulutuksella aina aikuisuuteen asti.⁵⁰ Oppimaan oppimisen esteiden purkaminen tulee aloittaa varhain.

Perheen heikko taloudellinen tilanne voi olla merkittävä kouluttautumisen este nuorille. Perustuslaki takaa perusopetuksen maksuttomuuden, mutta tästä huolimatta peruskouluikäisten lasten vanhemmista kolmannes kokee lapsen perusopetuksen edellyttävän vanhempien osallistumista sen kustannuksiin.⁵¹ Opetus toisella asteella on maksutonta, mutta lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa opiskelijoilla on velvollisuus itse hankkia opinnoissa välttämättömät oppikirjat ja tarvikkeet. Vuoden 2017 Nuorisobarometrin mukaan haastatelluista 17 prosenttia sanoo joutuneensa rahanpuutteen vuoksi karsimaan opiskeluvaihtoehtojaan, 14 prosenttia valitsemaan koulutuspaikan taloudellisin perustein ja 11 prosenttia viivyttämään valmistumistaan. Koulutuksen keskeyttäneistä 10 prosenttia katsoo rahanpuutteen vaikuttaneen erittäin tai melko paljon keskeyttämiseen. Rahapula käänsivät eniten ammatillisen linjan valinneet.⁵²

Amisbarometrin 2017 mukaan taloudellinen ahdinko kasaantuu yksin asuville ja perheellisille opiskelijoille. Yksin asuvista 21 prosenttia ja perheellisistä opiskelijoista 34 prosenttia on ottanut pikavippejä tai kulutusluottoa, kun vastaava osuus vanhempien luona asuvilla opiskelijoilla on 11 prosenttia.⁵³

Ammatillisen koulutuksen uudistus

Vuoden 2018 alusta voimaan tulleella ammatillisen koulutuksen uudistuksella siirryttiin näyttöön perustuvaan ja osaamisen hankkimistavasta riippumattomaan tapaan suorittaa tutkinto. Koulutuksen järjestäjillä on mahdollisuus suunnata koulutusta järjestämislopansa rajoissa paikallisesti ja alueellisesti sekä elinkeinoelämän että yksilöiden tarpeiden mukaisesti. Tavoitteet ovat hyviä, mutta samaan aikaan ammatillisesta koulutuksesta vähenee entisestään niin sanottu lähiopetus ja oppiminen painottuu työpaikoilla tapahtuvaan oppimiseen. Laadukas opinto-ohjaus perusasteella ja ammatillisissa opinnoissa on entistä tärkeämmässä asemassa nuorten tulevaisuuden kannalta.

Koulutuksen saavutettavuus on ratkaisevaa nuoren tulevaisuuden kannalta. Saavutettavuutta on niin maantieteel-

46 Isola A-M. & Suominen E. 2016, Suomalainen köyhyys. Into Kustannus.

47 Ammatillisen koulutuksen läpäisyn määrällisen seurannan selvitys lukuvuodelta 2016–2017. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2018:2.

48 Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016. Eriarvoistuva koulu. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2016:1.

49 Mm. Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016. Eriarvoistuva koulu. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2016:1.

50 Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle. 2018. K5/2018 vp.

51 Vanhempien Barometri 2015. Suomen Vanhempainliitto. <http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/2775-BAROMETRI2015NETTIIN.pdf>.

52 Nuorisobarometri 2017. Opinpolut ja pientareet. Pekkarinen E. & Myllyniemi S. (toim.) Nuorisotutkimusseuran julkaisuja.

53 www.amisbarometri.fi.

linen saavutettavuus kuin taloudellinen saavutettavuuskin. Perustuslakimme edellyttää, että sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaisella on yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

Ammatillisen koulutuksen uuden lainsäädännön eduskuntakäsittelyssä korostettiin ammatillisen koulutuksen saatavuutta kaikille. Sivistysvaliokunta piti välttämättömänä varmistaa koulutuksen järjestäjien mahdollisuudet ja velvollisuudet ottaa vastuu syrjäytymisen ehkäisystä ja koulutuksen järjestämisestä eri väestöryhmille, kuten maahanmuuttajille. Ammatillisen koulutuksen uudistuksen myötä opintopolut muuttuvat yksilöllisemmiksi, mikä voi vaikeuttaa nuoren kiinnittymistä oppilaitosyhteisöön. Yhteisöllisyyden vaaliminen muutoksen keskellä onkin merkittävä haaste tulevaisuudessa. Valiokunta kiinnitti mietinnössään huomiota riittävän kattavaan koulutusverkkoon. Toisen asteen koulutuspaikan varmistaminen jokaiselle peruskoulun päättävälle nuorelle käytännössä edellyttää, että koulutuspaikkoja on kattavasti myös Pohjois- ja Itä-Suomessa. Monille nuorille kynnys muuttaa koulutuspaikan perässä kauas kotoa on korkea, mikä saattaa johtaa opintopolun katkeamiseen.⁵⁴ Julkisen liikenteen toimivuus on edellytys koulunkäynnin turvaamiseksi pienemmiltä paikkakunnilta lähikaupunkeihin.

3.3 PERUSTURVAN TASO JA RÄÄTÄLÖITY AUTTAMINEN

Viime vuosina tehdyt sosiaaliturvan leikkaukset ovat lisänneet lapsiperheköyhyyttä. Vuosina 2012–2015 sosiaalietuuksiin tehdyt muutokset olivat pienituloisia suosivia. Sen sijaan vuoden 2015 jälkeen tehdyt muutokset ovat heikentäneet pienituloisten asemaa. Erityisesti pienituloisten lapsiperheiden toimeentulo on heikentynyt vuoden 2015 jälkeen.⁵⁵ Lapsiperheiden tilanne on 2010-luvun alkupuoliskolla parantunut, meneillään olevalla jälkipuoliskolla vaikeutunut.

Perusturvan taso on matala. Se riittää kattamaan 73–94 % kohtuullisen minimin mukaisesta kulutuksesta yksin vuokralla asuvista. Tähän saakka takuueläke ja eläkkeensaajien tasoltaan korkeampi asumistuki ovat riittäneet minimibudjetin mukaiseen kulutukseen. Muissa perusturvan varassa elävissä kotitalouksissa toimeentulotuki on jo aikaisemmin paikannut riittämättömät perusturvat. Matala perusturvaetuuksien ja asumistuen taso näkyy kasvavina toimeentulotuen menoina ja asiakasmäärinä.⁵⁶

Perusturvan ostovoima on heikentynyt, koska indeksikorotukset ovat – toimeentulotuen perusosaa lukuun ottamatta – olleet jäädytettynä vuodesta 2015 lähtien. Indeksijäädytysten lisäksi vuodelle 2017 kansaneläkeindeksiä alennettiin.⁵⁷ Perustoimeentulotukea saaneista kotitalouksista yli 70 % saa asumistukea ja yli 40 % Kelan työttömyysturvaetuuksia. Lapsiperhekotitalouksia yleisen asumistuen saajissa on yli 90 400, joka on reilu neljännes (26 %) kaikista yleistä asumistukea saavista kotitalouksista. Lapsiperheistä ylie-

LOS 27 artikla

”Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.

Vanhemmilla tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykijensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet.

Sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.”

dustettuina ovat yhden vanhemman perheet, joita on kaksi kolmasosaa asumistukea saavista lapsiperheistä.⁵⁸

Vuoden 2018 helmikuussa Kelasta maksettiin perustoimeentulotukea 30 807 lapsiperheelle, joista alle 25-vuotiaiden talouksia oli 3656. Vastaavat luvut vuoden 2017 huhtikuussa olivat 31 890 ja 4498. Kelan tulee etuusohjeensa mukaisesti ilmoittaa hakijan asuinkuntaan, jos alle 25-vuotiaan asiakkaan pääasiallinen toimeentulo on viimeisen neljän kuukauden aikana ollut toimeentulotuki. Ilmoitus pitää tehdä myös, jos tarve sosiaalityölle on ilmeinen.⁵⁹ Nuorten kohdalla tiiviimpi viranomaisyhteistyö ehkäisisi sekä taloudellisia että sosiaalisia ongelmia.

Syyperusteisen perustoimeentuloturvan ostovoiman heikentyminen indeksijäädytysten takia vaikuttaa osaltaan lapsiperheiden köyhyYTEEN. Toimeentulotuen hakijoilla ei suinkaan aina ole elämänhallinnan ongelmia, vaan toimeentulotuen tarve on ainoastaan perusturvan riittämättömyys.

Toimentulotuen tehtävänä on tukea itsenäistä selviytymistä. Etenkin nuorten kohdalla viranomaisyhteistyön tulee olla tiivistä, jotta nuoret saisivat tuen toimeentuloonsa ja myös riittävän tuen itsenäisen selviytymisen edistämiseen, kuten toimeentulotukilaki edellyttää, jolloin pystytään tarttumaan tukiriippuvuuden syihin.

Perusturvan kokonaisuudistuksella tuleekin varmistaa paitsi sosiaaliturvan taso myös sujuvat työprosessit viranomaisten välillä.

54 Honkanen P. 2018: Esimerkki- ja simulointilaskelmia sosiaaliturvan muutoksista 2015–2019, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2018. https://www.soste.fi/media/pdf/tiedotteet/soste_sosiaaliturvaraportti_14022018_valmis.pdf.

55 Honkanen P. 2018: Esimerkki- ja simulointilaskelmia sosiaaliturvan muutoksista 2015–2019, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry 2018. https://www.soste.fi/media/pdf/tiedotteet/soste_sosiaaliturvaraportti_14022018_valmis.pdf.

56 Makkila S., Moisio P., Ilmakunnas I., Saikkonen P. Perusturvan riittävyys ja köyhyys. Tutkimuksesta tiivistä 31/2017. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.

57 Makkila S., Hannikainen-Ingman K., Moisio P. & Saikkonen P. 2017. Vuoden 2017 talousarvion vaikutukset perusturvaan. THL työpaperi 6/2017.

58 Kelan asumistukitilasto 2016. Sosiaaliturva 2017. Kela.

59 Nuoret Kelan toimeentulotukilla. Kelan tutkimusblogi 5.6.2017.

LOS 26 artikla

”Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luettuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elatuksestaan vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.”

LOS 24 artikla

”Sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveyden-tilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveyspalveluista.

Sopimusvaltiot pyrkivät tämän oikeuden täysimääräiseen toteuttamiseen ja ryhtyvät asianmukaisiin toimiin erityisesti:

- a) vähentääkseen imeväis- ja lapsikuolleisuutta;*
- b) varmistaakseen, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon, jossa painottuu perusterveydenhoidon kehittäminen;*
- c) taistellakseen tauteja ja aliravitsemusta vastaan myös perusterveydenhuollon tasolla, muun muassa käyttämällä helposti saatavilla olevaa teknologiaa ja huolehtimalla riittävän ravintopitoisen ruoan ja puhtaan juomaveden saatavuudesta ottaen huomioon ympäristön pilaantumisen vaarat ja riskit;*
- d) taatakseen asianmukaisen terveydenhoidon odottaville ja synnyttäneille äideille;*
- e) varmistaakseen, että yhteiskunnan kaikki kerrokset, erityisesti vanhemmat ja lapset, saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamiaan perustietoja lapsen terveydestä ja ravinnosta, rintaruokinnan eduista, ympäristöhygieniasta ja onnettomuuksien ehkäisystä;*
- f) kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja -palveluja.*

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja.

Sopimusvaltiot sitoutuvat edistämään ja kannustamaan kansainvälistä yhteistyötä toteuttaakseen asteittain tässä artikkelissa tunnustetun oikeuden toteuttamisen kokonaisuudessaan. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.”

LOS 27 artikla

”Sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.”

LOS 31 artikla

”Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.”

3.4 TERVEYSEROJA JO LAPSUUDESSA

Terveys on hyvinvoinnin tärkeimpiä osatekijöitä. Terveys on sinällään itseisarvoinen päämäärä, mutta myös resurssi muiden hyvinvoinnin kannalta tärkeiden seikkojen, kuten tulojen ja koulutuksen, hankkimiseen.

Ruotsalaisen selvityksen mukaan niistä lapsista, jotka ovat tyytymättömiä perheensä taloudelliseen tilanteeseen, 25 % on tyytymättömiä terveyteensä. Ero on suuri verrattuna niihin lapsiin (3,5 %), jotka eivät ole tyytymättömiä perheensä taloudelliseen tilanteeseen.⁶⁰

Lasten terveyden on todettu olevan muita heikompi köyhissä perheissä. Lapsen terveyden ja perheen varallisuuden välinen yhteys ei ole kuitenkaan suoraviivainen, sillä myös taloudellisista resursseista riippumattomat terveysongelmat ovat yleisempiä ja terveyskäyttäytyminen heikompiä köyhempien perheiden lapsilla. Esimerkkejä tästä ovat muun muassa yleisempi tupakointi ja se, etteivät ilmaiset terveystottumukset ole yhtä yleisiä kuin paremmin toimeen tulevilla.⁶¹

Hiljattain ilmestyneen tutkimuksen mukaan⁶² tuloluokkien väliset erot elintarvikekuluksessa ovat Suomessa kaventuneet. Vaikka ostoskärryn sisällöstä ei enää voi päätellä kuluttajan tulotasoa, suurituloisissa kotitalouksissa syödään enemmän lihaa kuin muissa. Muissa tuloluokissa rahaa on viime aikoina käytetty suhteessa enemmän hedelmiin kuin ylimmässä tuloluokassa. Pienituloiset ryhmät kuitenkin suosivat usein energiatiheitä elintarvikkeita, jotka ovat hinnaltaan edullisia. Ruokavaliossa korostuu siten suhteellisesti suurempi määrä sokeria ja rasvoja sisältävien ruokien osuus. Tutkijan mukaan tasapainoisen ruokakorin kokoaminen vaatii edelleen valistusta ja tiedottamista.

Suomessa eriarvoisuus ruuan kulutusosuuksissa on kaventunut viimeisen 30 vuoden aikana. 1980-luvun puolivälissä alimpiin tuloluokkiin kuuluvat kotitaloudet kuluttivat elintarvikkeisiin yli neljänneksen kulutusmenoistaan, kun taas ylimpien tuloluokkien elintarvikekulutusosuus oli vain

runsaat 16 %. Vuonna 2012 vastaavat luvut olivat 16,4 % ja 11,5 %.⁶³

Ravitsemussuositukset määrittelevät, mitä ravintoaineita ja kuinka paljon aikuinen tai lapsi tarvitsee. Kasvispainotteinen ja terveellinen ruoka ei itse tehtyinä aterioina ole kallista, mutta siihen sisältyvien elintarvikkeiden hankkiminen ja aterioiden valmistaminen edellyttävät aikaa, vaivannäköä, kiinnostusta, tietämystä ja osaamista. Jos taloudelliset ongelmat ovat koko ajan arjessa läsnä, ei voimavaroja välttämättä riitä edullisten elintarvikkeiden hankkimiseen ja ruokatalouden suunnitteluun.⁶⁴

”Ravitsemus on indikaattori, jonka kautta eriarvoistuminen tulee ilmi. Osa ihmisistä syö huomommin ja voi huomommin. Se näkyy myös kehon painossa ja yleiskunnossa. Sillä on jo nyt vakavia kansanterveydellisiä vaikutuksia.” Valtion ravitsemusneuvottelukunnan puheenjohtaja Sebastian Hielm (Helsingin Sanomat 10.10.2017).⁶⁵

Perheiden ja lasten terveellisten elämäntapojen edistäminen, sairauksien ja tapaturmien ehkäiseminen sekä sairauksien varhainen toteaminen ovat tärkeitä kaikkien lasten kohdalla. Riskitekijöiden tunnistaminen ja vähentäminen ovat avainasemassa. Lapsen tulevalle terveydelle ja hyvinvoinnille on merkitystä jo äidin raskausajan hyvinvoinnilla. Lapsuusajan elintavoilla luodaan pohjaa tulevalle käyttäytymiselle ja sitä kautta terveydelle.

Terveys kaikissa politiikoissa on ollut Suomessa pitkän ajan yhteiskuntapoliittisena linjauksena. Kahdeksannen globaalin terveyden edistämisen maailmankonferenssin julkilausumassa vuonna 2013 todettiin: ”Terveys kaikissa politiikoissa lähestymistapa pyrkii ottamaan systemaattisesti huomioon terveysvaikutukset osana kaikkien sektorien päätöksentekoa, etsii yhteisiä etuja ja pyrkii välttämään haitallisia terveysvaikutuksia kansanterveyden edistämiseksi ja terveyserojen kaventamiseksi. Se lisää poliittisten päätösten vastuullisuutta näiden aiheuttamista terveysvaikutuksista kaikilla päätöksenteon tasoilla.”⁶⁶

60 Jämlikhetsrapporten 2017, Skillnader i livsvillkor i Göteborg. Göteborgs stad.

61 Mood C. & Jonsson J. O. 2016. Trends in Child Poverty in Sweden: Parental and Child Reports. Child Indicators Research 9, 825-854.

62 Lindblom T. Tulotaso ja talouden suhdanne näkyvät ruokavalinnoissa. Policy Brief 10/2017. Tackling Inequalities in Time of Austerity.

63 Lindblom T. Tulotaso ja talouden suhdanne näkyvät ruokavalinnoissa. Policy Brief 10/2017. Tackling Inequalities in Time of Austerity.

64 Rajjas A. 2017. Onko kaikilla varaa syödä terveellisesti ja vastuullisesti? Yhteiskuntapolitiikka 82 2017 9:4.

65 Helsingin Sanomat 10.10.2017. Heikosti koulutettujen äitien lapsilla syömistavat vinoutuvat jo nuorena, sanoo asiantuntija – ”Ravitsemuksen kautta eriarvoistuminen tulee ilmi”.

66 mm. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/188809/Health-in-All-Policies-final.pdf.

Huolimatta vahvoista poliittisista linjauksista terveyserojen kaventuminen on ollut vähäistä. Terveyserot ovat haaste hyvinvointiyhteiskunnalle. Erot ovat suurempia isommissa kaupungeissa kuin maaseudulla. Usein lyhyt koulutus, huono terveys ja työttömyys liittyvät toisiinsa.⁶⁷ Erot esimerkiksi lukiolaisten ja ammattiin opiskelevien nuorten terveyskäytännöissä ovat suuria. Terveyserojen kaventamiselle ei ole nopeita ratkaisuja, vaan tarvitaan useita yhteiskuntapoliittisia toimia. Oleellista on luottaa universaaleihin, koko väestölle, tarjottaviin palveluihin ja terveystieteisiin linjauksiin. Viimeaikaisista päätöksistä tämän suhteen esimerkiksi alkoholilain uudistaminen on selkeä askel taaksepäin. Myös neuvolapalveluihin asiakasasetelin tulo osana hallituksen valmistelemaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta voi sirpaloittaa neuvolat useille palveluntuottajille ja näin vaikeuttaa varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistä työtä. Varhaiskasvatusoikeuden rajaamisen hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia tulisi arvioida.

Kansallisessa terveyserojen kaventamisen toimintaohjelmassa 2008–2011 määriteltiin ensi kertaa konkreettiset toimintalinjat sosioekonomisten terveyserojen vähentämiseksi. Terveyserot eivät kuitenkaan havaittavasti kaventuneet toimintaohjelman kaudella, ja seurantatieto on puutteellista. Tosin monien toimenpiteiden vaikutukset saattavat näkyä vasta viiveellä.⁶⁸

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyö on kehittynyt kunnissa myönteiseen suuntaan. Valtaosa kunnista on nimennyt hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuutahot ja poikikahallinnollisessa yhteistyörakenteessa on yhä yleisemmin kunnan eri hallintokunnat edustettuina, vaikka päätösten vaikutusten ennakoarvointimenetelmää käytetään lautakuntien päätösten sekä kuntastrategioiden valmistelussa vain satunnaisesti. Väestöryhmien välisiä terveyseroja käsitellään ainoastaan noin joka toisen kunnan johtoryhmässä ja valtuustossa. Päätöksen väestön hyvinvointiin ja terveyteen vaikuttavien päätösten ennakoarvointimenetelmän käyttöönotosta on tehnyt 20 prosenttia kunnista ja kirjallinen toimintaohje on 10 prosentissa kunnista.⁶⁹ Tämä on hyvin vaatimaton osuus kunnista.

3.5 VAKAA ASUMINEN TURVALLISEN ELÄMÄN PERUSTA

Asuminen on yksi hyvinvoinnin peruspilareista. Kaikilla on oltava mahdollisuus asuntoon. Jokainen Suomessa asuva tarvitsee kodin. Jokaisen lapsen olisi tärkeä saada muistaa lapsuuden koti. Riittävä tarjolla olevien asuntojen määrä on perusedellytys, jotta kaikilla olisi mahdollisuus tarvitsemaansa asuntoon. Kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puute on rakenteellinen ongelma, joka näyttäytyy erityisesti pääkaupunkiseudulla ja muissa kasvukeskuksissa.⁷⁰

Pienituloisilla on vähemmän valinnanvaraa asumismuodon valinnassa – suurin osa pienituloisista asuukin vuokralla. Jos tarkastellaan vuokrakehitystä, niin viimeisen kahdeksan vuoden aikana vuokrat ovat nousseet niin vapaarahoitteisissa kuin valtion lainoittamissakin asunnoissa ympäri Suomen. Erityisen suurta vuokrannousu on ollut pääkaupunkiseudun vapaarahoitteisissa asunnoissa.

Asumistuessa hyväksytyjen asumismenojen ja todellisten asumismenojen kehitys kulki 90-luvun puoleenväliin saakka samaa tahtia, mutta sen jälkeen todelliset asumismenot ovat nousseet paljon ripeämmin. Asumistuen jälkeen asumismenoja jää yhä enemmän maksettavaksi muista tuloista ja kaikkein köyhimmillä kyseinen muu tulo on joko perusturvaetus tai toimeentulotuki. Pienituloiset yhden vanhemman perheet kokevat asumismenot suurena rasitteena useammin kuin muut, ja heillä asuminen viekin suuremman osan tuloista kuin muilla perheillä. Vuokra on myös kustannuserä, josta yleisimmin tingitään silloin, kun talous on tiukalla. Näissä tilanteissa vuokranmaksuun tarjotut rahat menevät esimerkiksi ruokaan, lääkkeisiin ja lasten välttämättömiin vaatehankintoihin, mikä taas vaikuttaa asumisen epävakauteen ja maksuvaikeuksiin.

Asumisen vakauden äärimmäisen kriisiytymisen tilanne on perheen asunnottomuus. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARAn selvityksen mukaan vuoden 2017 lopussa Suomessa oli 497 perhettä tai pariskuntaa asunnottomana.⁷¹

Lapsiperheiden asunnottomuuden taustalla ei ole niinkään asuntomarkkinoiden ongelmat, vaan pienituloisuus. Häädöt ovat useimmiten seurausta maksamattomista vuokrista, joskin asumishäiriöitäkin esiintyy. Perheiden tilanteisiin saattaa liittyä muitakin ongelmia, kuten arjen hallintaan liittyviä vaikeuksia, työttömyyttä, perheen jäsenen äkillistä sairastumista tai parisuhdeongelmia, jotka tuovat elämään kaoottisuutta.

Asunnon menettämisestä aiheutuu perheille käytännön pulmien, kuten uuden asunnon hankinnan ja tavaroiden varastoinnin lisäksi henkistä kuormitusta – masennusta, turvattomuutta, toivottomuutta ja ennakoimattomuutta. Kun luottotiedot on menetetty, uuden vuokra-asunnon hankkimisessa voi olla suuria vaikeuksia tai se voi olla jopa mahdotonta. Asunnottomat perheet saattavat asua väliaikaisesti tuttavien ja sukulaisten luona. Kunnat järjestävät väliaikaismajoitusta, jossa perheiden asumisaika saattaa olla jopa yli vuosi ja väliaikaismajoituksesta maksetut korvaukset ovat usein hyvinkin suuria.

Lapsiperheiden häätöjä pyritään ennaltaehkäisemään asumisneuvonnalla. Asumisneuvonta on asukkaita lähellä tehtävää neuvonta- ja ohjaustyötä, jolla pyritään häiriöiden ennaltaehkäisyyn sekä asumisen turvaamiseen. Asumisneuvontaa järjestävät kunnat ja osa vuokra-asuntoyhtiöistä. Työ on havaittu tulokselliseksi niin taloudelliselta kuin inhimilliseltä kannalta.

Häätöuhkatilanteissa vanhemmilla on usein halu ja valmius ottaa heille tarjottua tukea vastaan, sillä tarve säilyttää perheen koti on suuri. Tällöin sosiaalityöllisen tuen oikea-aikaisuudella on iso merkitys asumisen kriisin selvittämisessä. Tuen tulisi olla kiireetöntä, intensiivistä, kokonaisvaltaista ja yksilön tarpeista lähtevää perheen ja asumisen tukityötä. Tällaisella työmallilla voitaisiin ennaltaehkäistä toistuvia vuokravelkatilanteita sekä vähentää kunnan maksamia vuokrarästikustannuksia. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että uusien kuntien on sosiaalityön siirtyessä lähtökohtaisesti maakuntien vastuulle ylläpidettävä osana paikallista

67 Vesanen T. 2017. Terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen Kööpenhaminassa ja Tukholmassa. Helsingin kaupunki, tutkimuskatsauksia 1/2017.

68 Rotko T. ym. 2012. Kuilun kaventajat. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 41/2012.

69 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuntajohtajissa – TEA 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 38/2017.

70 Tässä luvussa on käytetty lähteenä lapsiasiavaltuutetun 16.10.2017 järjestämän lapsiperheiden asumisen ongelmia käsittelevän pyöreän pöydän keskustelua.

71 Asunnottomat 2017. Aran selvitys 2/2018.

LOS 5 artikla

”Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi.”

asuntopolitiikkaa ja hyvinvoinnin edistämistä asuminen neuvon-
taa ja perhetyötä muun muassa häätöuhkatilanteissa olevien
perheiden tukemiseksi.

Lapsen elämä sivuaa asunnottomuutta, jos niin sanottu
etävanhempi on asunnoton. Vaikka asunnoton etävanhem-
pi haluaisi tavata lapsiaan, niin käytännössä tapaamisten
järjestäminen asunnottomien käytössä olevissa tiloissa on
ongelmallista, joissain tapauksissa mahdotonta. On selvää,
että asunnottomuus heikentää vanhemman tavoitettavuutta.

Asumisen epävakaus ja asunnottomuus heijastuvat kiel-
teisesti perheen lapsiin. Henkinen kuormitus sekä epävar-
ma tulevaisuus ovat asioita, joita lapset joutuvat kohtaamaan
eläessään asunnottomuusuhan alla. Asunnottomuus kuor-
mittaa vanhempia ja heijastuu sitä kautta väistämättömästi
lapsiin. Lapset saattavat kantaa korostetusti huolta muista
perheenjäsenistä. Asunnottomuus heikentää lasten sosiaa-
listen suhteiden ylläpitämistä, ja lapset tulevat asunnotto-
muuden myötä usein irrotetuiksi tutusta elinympäristöstään.
He saattavat joutua vaihtamaan päiväkotia tai koulua.

Kuntien tarjoamat väliaikaismajoitukset eivät aina vastaa
lapsiperheiden tarpeita. Väliaikainen asunto voi olla esimer-
kiksi liian pieni perhekokoon nähden tai sijaita levottomalla
alueella. Lapset liittävät toisinaan turvattomuuden tunte-
muksia väliaikaismajoituksiin. Asuminen väliaikaismajoituk-
sessa voi pitkittyä jopa vuosien mittaiseksi ja majoituspaikat
voivat vaihtua. Asumisen epävarma tilanne ja asunnottomuus
näyttytyvät riskeinä tasapainoisen lapsuuden kokemuksel-
le. Asunnottomuus ei kuitenkaan automaattisesti merkitse
pysyviä ongelmia kaikkien lasten kohdalla. Kannattelevina
tekijöinä näyttytyvät perheen yhtenäisyys, sosiaaliset suh-
teet sekä läheisiltä ja yhteiskunnalta saatu tuki.⁷²

Asumisen ongelmat eivät ole vain vuokra-asunnoissa.
Omistusasunnon lainanhoitokulut voivat käydä ylivoimaisiksi,
jos perheen taloudellisessa tilanteessa tapahtuu muutok-
sia, kuten työttömyys tai avioero, jolloin toisen vanhemman
osuus asumisen kustannuksissa nousee tuloihin nähden
liian suureksi. Omistusasunnosta luopumiseen johtava yli-
velkaantumisongelma on viime aikoina jonkin verran kasva-
nut. Talouden suhdanteet näkyvät ulosotossa viiveellä, ja ko-
tien pakkomyynnit ovat viime vuosina lisääntyneet. Asunnon
pakkomyynnin taustalla on usein ihmisen elämässä tapah-
tunut voimakas talouteen vaikuttava muutos, kuten sairas-
tuminen, työpaikan menettäminen, konkurssi tai avioero.⁷³

**Ruotsin lapsiasiavaltuutettu on hiljattain kuullut lasten
kokemuksia häätötilanteista. Lapset ovat voineet kokea
tilanteen hyvinkin raskaasti, ja toivomuksena onkin, että
lapsia kuultaisiin henkilökohtaisesti häätötilanteissa. Las-
ten kokemus on, että vanhemmat kertovat asiasta omasta
näkökulmastaan ja perheen kokonaistilanne ei välity viran-
omaisille. Lapset toivovat ennaltaehkäiseviä toimia hädän
välttämiseksi.**⁷⁴

⁷² Kantelus E. 2016. Tutkimus lapsiperheiden asunnottomuudesta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

⁷³ HS 14.11.2017: ”Kotien pakkomyynnit lisääntyvät vauhdilla”.

⁷⁴ Inget rum för trygghet. Barnombudsmannens Temarapport Max18 – 2016.

3.6 TALOUSOSAAMISEN LISÄÄMINEN, TALOUDENHALLINTA JA VELKAANTUMINEN

Lapsiperheiden vanhemmat, etenkin pienten lasten vanhemmat voivat olla iältään nuoria. Taustalla on hiljattain tapahtunut oman talouden perustaminen, joka on merkittävä siirtymävaihe aikuistuvan nuoren elämässä. Tähän vaiheeseen voi liittyä suuriakin taloudenhallinnan riskejä.

Tutkimusten mukaan taloudellisen käyttäytymisen malli saadaan kotoa, omilta vanhemmilta. Nuoret ovat erilaisessa asemassa siinä suhteessa, minkälaisia valmiuksia ja tukea nuoret saavat oman talouden hoitoon. Hyvin toimeentulevien vanhempien lapset muun muassa keskustelevala taloudesta ja rahankäytöstä vanhempien kanssa useammin kuin heikosti toimeentulevien lapset.⁷⁵

Finanssilukutaito on sellainen tietoisuuden, tiedon ja taidon, asenteiden ja käyttäytymisen taso, joka mahdollistaa järjestelmällisten päätösten tekemisen ja hyvinvoinnin saavuttamisen. OECD:n määritelmä finanssilukutaidolle

Peruskoulussa kuluttajakasvatusta opiskellaan muun muassa kotitaloudessa ja yhteiskuntaopissa. Nuorten mielestä koulujen talousopetus henkilökohtaiseen talouteen liittyvissä kysymyksissä on riittämätön. Itsenäistymisvaihe on nuorelle hyvin kriittinen vaihe, ja puutteellinen talousosaaminen voi ilmetä kyvyttömyytenä suhteuttaa omat tulot itsenäisen elämän aiheuttamiin menoihin ja esimerkiksi tietämättömyytenä siitä, mistä nuori voi hakea apua taloudellisiin vaikeuksiinsa.⁷⁶

Pienituloisen tulisi olla erittäin kurinalainen taloudenpidossaan ja taitava kuluttajana – valintojen tekijänä, oikeuksiensa tunnistajana ja reklamoijana. Jos on vakuuksia ja luottotiedot kunnossa ja säännölliset ja hyvät tulot, pystyy tekemään edullisempia hankintoja. Nykyinen kuluttajuuden yhteiskunta on rikkaalle edullisempi kuin köyhälle.

Kunnan järjestämä talous- ja velkaneuvonta auttaa muun muassa velkatilanteen kartoittamisessa, neuvotteiluissa velkojien kanssa sekä maksuaikataulujen järjestelyssä. Velkaneuvontaan pääsy vaihtelee kunnittain. Paineita aiheuttaa tietyllä aikavälillä muun muassa paikkakunnan isot irtisanomiset. Velkaneuvonnan jono voi olla jopa viiden kuukauden mittainen.⁷⁷

Monilla lapsiperheillä on velkaa – yleistä on omistusasunnon hankkiminen velkapääomalla. Vakavat taloudelliset vaikeudet ovat kansainvälisten tutkimusten mukaan yleisimpiä nuorilla ikäryhmillä, yksinhuoltajilla, eronneilla ja vähän koulutetuilla. Vakava velkaantuminen liittyy usein heikkoon fyysiseen tai psyykkiseen terveydentilaan tai päihdeongelmiin. Nuorilla aikuisilla vakavia taloudellisia ongelmia selettävät myös elämänhallinnan ongelmat.

Vuosien 2005–2013 välisenä aikana suomalaisista jopa viidennes oli joutunut ulosottoon vähintään kerran.⁷⁸ Kyseessä oli sekä erilaisista maksamattomista kulutusme-

noista johtuvia että julkisoikeudellisista saatavista johtuvia ulosottoja. Julkisoikeudellisia saatavia olivat muun muassa maksamattomat sakot, verot, vakuutusmaksut ja maksut kunnallisista sosiaali- ja terveyspalveluista.

Suomalaisten vakavat taloudelliset ongelmat ovat merkittäviä. Sosiaaliset taustatekijät – matala koulutustaso, matalat tulot, avioero ja rikostausta – ovat yhteydessä ulosottoon joutumiseen. Varhain kotoa muuttaneilla taloudelliset ongelmat kasvoivat nopeasti. Lasten lukumäärä on yhteydessä vakaviin taloudellisiin ongelmiin tulotasosta riippumatta. Tutkijoiden mukaan kuluttaminen mielletään perusoikeudeksi ja jopa hyvätulaiset saattavat ajaa itsensä kulutusratkaisuille ahdinkoon. Erilaiset pikalainat ja osamaksuratkaisut tarjoavat etenkin vähävaraisille nopean, mutta kalliin tien kulutushyödykkeisiin.⁷⁹

Alaikäisiä velallisia on ulosotossa ollut noin 4000 henkilöä vuosittain. Velat tulevat esimerkiksi mopoilusta aiheutuneista maksamattomista sakoista ja liikennevakuutusmaksuista tai maksamattomista joukkoliikenteen tarkastusmaksuista. Alaikäisenä velkaantumisella saattaa olla huomattavia vaikutuksia itsenäisen elämän aloittamiseen täysi-ikäisenä. Nuorella luottotiedoissa oleva maksuhäiriö vaikeuttaa esimerkiksi mahdollisuutta löytää asuntoa vuokramarkkinoilta ja tietoliikenneyhteyksien ja kotivakuutuksen saaminen vaikeutuu. Myös opintotuen saaminen hankaloituu.

Ulosottomiehen tulee tehdä alle 18-vuotiasta koskevastalulosottoasian vireille tulosta ilmoitus holhousviranomaiselle mahdollisia edunvalvontaoikeudellisia toimia varten.⁸⁰ Maistraattien mukaan vakavimmat ja edunvalvontaoikeudellista reagoointia vaativat tapaukset hukkuvat ilmoitustulvaan. Maistraateilla ei ole resursseja toteuttaa edunvalvontaoikeudellista arviointia niin kuin lainsäätäjät on ajatellut.

Onkin alettu puhua alaikäisen taloudellisen nollatilanteen suojasta eli velattomasta lähtöasemasta tuleviin taloudellisiin tilanteisiin. Aikuiselämän aloittamisella puhtaalta pöydältä on kytkös useiden taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten perusoikeuksien toteutumiseen sekä yksilön itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen.⁸¹

75 Peura-Kapanen L. Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 4/2013.

76 Peura-Kapanen L. Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 4/2013.

77 Keski-suomalainen 11.9.2017.

78 Oksanen A., Aaltonen M. & Rantala K. 2017. Suomalaisten nuorten aikuisten vakavat taloudelliset ongelmat. Teoksessa Nuoret ja Velka (toim. M-L Niemi).

79 Oksanen A., Aaltonen M. & Rantala K. 2017. Suomalaisten nuorten aikuisten vakavat taloudelliset ongelmat. Teoksessa Nuoret ja Velka (toim. M-L Niemi).

80 Kantelus E. 2016. Tutkimus lapsiperheiden asunnottomuudesta. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

81 Hovila M. 2017. Alaikäisen velallisen taloudellinen perusoikeusasema ja omaisuus suoja. Muhonen E. 2017. Ota koppi jos saat – alaikäisten lasten velkaongelmat viranomaisnäkökulmasta. Nuoret ja velka (toim. M-L Niemi).

3.7 LAPSIASIAVALTUUTETUN ESITYKSIÄ KÖYHYHDEN POISTAMISEEN

Lapsen oikeuksien komitea käsitteli Suomen viimeisintä määräaikaissraporttia lapsen oikeuksien yleissopimuksen toteutumisesta vuonna 2011. Tuolloin komitea kehotti Suomen valtiota tehostamaan pyrkimyksiään tukea vähäosaisia perheitä, myös nuorten perheiden lapsia, yksinhuoltajia ja monilapsisia perheitä sekä takaamaan kaikille lapsille oikeus riittävään elintasoon. Lisäksi komitea suositteli, että Suomen valtio toteuttaa tarvittavat toimet lasten köyhyyttä koskevien tietojen kokoamiseksi ja analysoimiseksi laajamittaisesti, jotta ongelmaan voidaan tehokkaasti puuttua.⁸²

Lapsipolitiikan toimeenpanon keskeinen väline on lapsivaikutusten arviointi. Arviointia tulee käyttää niin lainvalmistelussa ja valtion talousarviovalmistelussa kuin alueellisessa ja paikallisessa toiminnassa. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että **lapsivaikutusten arvioinnin tekemisestä tulee säätää lailla. Myös laki valtion talousarviosta (423/1988) on uudistettava** mahdollistamaan eri hallinnonalat yhdistävä köyhyyspolitiikka. Talousarviossa ei pystytty nykyisellään päättämään kansakunnan kannalta tärkeistä hallinnonalat ylittävistä politiikkatoimista. Talousarviolain 6 §:ssä säädetään: "Menot ryhmitellään menoarviossa hallinnonaloittain pääluokkiin." Tästä siiloittaisesta ryhmittelystä on päästävä pois. Köyhyyspolitiikan rakentaminen vaatii tätä uudistusta kiireellisesti.

Alueellisessa ja paikallisessa toiminnassa maakunnan ja kunnan on arvioitava päätösten vaikutukset lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Tämä on tehtävä nimenomaisesti ottamalla tarkasteluun pienituloisissa perheissä asuvat lapset. Päätösten etukäteisarviointi olisi osa alueellista ja paikallista köyhyyspolitiikkaa.

Lapsiasiavaltuutettu esittää, että hallinnon kaikilla tasoilla tarkastustoiminnassa arvioidaan systemaattisesti yhteiskunnan päätösten vaikutuksia köyhyteen. **Eduskunnan tarkastusvaliokunnan, maakuntiin perustettavien tarkastuslautakuntien ja kuntien tarkastuslautakuntien tulisi luoda kansallinen arviointi ja seuranta köyhien perheiden lasten ja vanhempien aseman kehittämiseen ja siihen vaikuttamiseen.**

Tarkastusvaliokunta ja -lautakunnat on otettava tärkeään rooliin arvioidessaan Suomen köyhyyspolitiikan vaikuttavuutta. Lapsen oikeuksien sopimus on hyvä apuväline tarkastusvaliokunnan ja -lautakuntien työhön niiden arvioidessa paikallista, alueellista ja valtakunnallista köyhyyspolitiikkaa. Tässä työssä olisi tärkeää tunnistaa ne lapsiryhmät, joiden oikeuksien toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota valtion, maakuntien ja kuntien toiminnassa köyhyyden ja ylipäänsä eriarvoistumisen ehkäisyn suhteen.

Kansallinen köyhyyspolitiikka vaatii vahvaa tietopohjaa lasten kokemasta köyhyydestä. Kehitetään Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi:hin Lasten hyvinvoinnin indikaattoreihin erityisesti laadullisia mittareita lasten kokemasta köyhyydestä.

Koulutus ja työpaikka ovat edelleen keskeiset tekijät köyhyyden ehkäisemisessä. Jokaisen nuoren opinpolku ammattiin ja työhön on turvattava. Perusopetuksen on oltava aidosti maksutonta, myös oppimiseen kuuluvien välineiden osalta. **Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että Opetushallituksen tulee päivittää yhteistyössä ylimpien laillisuusvalvojen kanssa ohjeet oppilaan omien laitteiden käytöstä koulussa.**⁸³ Perusopetuksessa on lisättävä alakouluihin työelämään

82 Lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomea koskien vuonna 2011: file:///C:/Users/o932001/Downloads/P%C3%A4%C3%A4telm%C3%A4tsuomeksi.pdf.

83 http://www.edu.fi/valo_opas/ratkaisut_ja_niiden_rakentaminen/oppilaat_omilla_laitteilla.

tutustumisjaksot ja huolehdittava kaikkien oppilaiden pääsystä hyviin työelämän tutustumispaikkoihin.

Merkittävä ongelma tänä päivänä on toisen asteen koulutuksen oppimateriaalien ja opiskelussa tarvittavien työvälineiden ja työaineiden maksullisuus. Perusopetuslain (628/1998) 31 §:ssä on säädetty perusopetuksen maksuttomuudesta: ”Opetus ja sen edellyttämät oppikirjat ja muu oppimateriaali sekä työvälineet ja työaineet ovat oppilaalle maksuttomia.” **Lapsiasiavaltuutettu esittää, että koulutuksen maksuttomuudesta säädetään lukiolakiin (629/1998) ja lakiin ammatillisesta koulutuksesta (531/2017).**

Suomen on herättävä karuun todellisuuteen. Vuosikymmenien työllä Suomi pystyi luomaan yhteiskunnan, jossa sosiaalinen nousu on mahdollista. Köyhästäkin talosta on päästy koulutielle. Nyt tämä sosiaalisen nousun Suomi on pysähtynyt, ja jo vuonna 2030 Suomen korkeasti koulutetun työikäisen väestön osuus jää alle EU- ja OECD-keskiarvon. Köyhyyspolitiikan lujan kulmakiven on oltava lasten tasa-arvoiset mahdollisuudet kasvaa täyteen lahjakkuuteen.

Yhteiskunnan on ymmärrettävä syvällisesti varhaisen lapsuuden merkitys yksilölle ja yhteiskunnalle. Tämän sisäistäminen on välttämätön edellytys, jotta Suomen pienet ikäluokat saadaan mahdollisimman täysimääräisesti kiinni hyvään kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Jotta kaikilla on halutessaan mahdollisuus saada lapsensa yhteiskunnan järjestämän varhaiskasvatuksen piiriin yhdenvertaisesti, **palautetaan kokopäiväinen subjektiivinen varhaiskasvatusoikeus 1.8.2016 voimaan tullutta varhaiskasvatusoikeuden rajausta edeltävälle tasolle.**

Sosiaaliturvan varassa elävien lapsiperheiden toimeentuloon ovat vaikuttaneet ennen kaikkea vuoden 2015 alusta voimaan tullut lapsilisien leikkaus ja sosiaalietuuksien indeksitarkistusten jäädytykset. Matala- ja keskituloisille lapsilisien leikkausta kompensoitiin verotukseen tehdyllä väliaikaisella lapsivähennyksellä vuosiksi 2015–2017.⁸⁴ Lapsiasiavaltuutettu esittää, että **kaikkiin perhe-etuuksiin palautetaan kustannustason kehitystä vastaavat korotukset niiden jäädyttämisestä alkaen ja sidotaan perhe-etuudet kustannuskehitystä seuraavaan indeksiin.** Asumiskustannukset ovat jo pitkään nousseet enemmän kuin asumistues- sa hyväksytyt asumismenot, mikä pienituloisilla tarkoittaa asumismenojen maksamista enenevässä määrin muista tuloista.

Suomalaisten nuorten terveystietoisuudessa on tapahtunut ristiriitaista kehitystä – enemmistön lapsista hyvinvointi on vahvaa, mutta osalle lapsista kasautuu monia terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä ongelmia. Toisaalta lasten ja nuorten kokemat paineet muun muassa omasta ulkonäöstä ovat suuria ja lasten kokemus kiusaaminen omassa vertaisryhmässä aiheuttaa pitkäkestoisia kielteisiä vaikutuksia. Köyhien perheiden lapset kokevat enemmän kiusaamista kuin muut.

Hyvien terveystottumusten omaksumiseen tulee jatkuvasti kiinnittää huomiota kaikkien lasten ja nuorten osalta. **Suomen on otettava rohkeasti esimerkkiä maista, joissa on lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi asetettu markkinointi- ja mainosrajoituksia epäterveellisil-**

le elintarvikkeille. Suomen on ohjattava kulutusta terveellisiin elintarvikkeisiin verotuksellisin keinoin.

Suomen on otettava hyvinvointipolitiikassaan mallia Islannista, joka on pitänyt huolta kaikkien lasten mahdollisuudesta laadukkaaseen harrastamiseen. Samalla muun muassa alkoholipolitiikkaa toteutetaan lapsen edun näkökulmasta – elintarvikeliikkeitä myyvät vahvimmillaan ykkösolutta ja alkoholia ei myydä alle 20-vuotiaille.

Lapset ja nuoret, joiden perheen taloudellinen tilanne on heikko, harrastavat muita vähemmän. Tutkimuksissa lapsen ja nuoret kertovat jättäneensä aloittamatta harrastuksen tai joutuneensa keskeyttämään sen rahanpuutteen takia. **Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että kuntien tulisi entistä enemmän käyttää täydentävää ja ehkäisevää toimeentulotukea vähävaraisten perheiden harrastustoiminnan tukemiseksi.**

Kunnallisella sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksujen maksupolitiikalla voidaan parantaa asukkaiden tasavertaisia mahdollisuuksia päästä terveyspalvelujen piiriin. Tällä voidaan vaikuttaa ylisukupolvisten terveyserojen kaventamiseen. Terveyskeskuksen asiakasmaksu lääkärikäynneistä ei saa muodostua esteeksi sairauksien hoitamiselle. **Terveyskeskuksmaksun poistamisella olisi myönteisiä väestötasoisia tasa-arvovaikutuksia.** Myöskään lääketutkimukset eivät saa muodostua sairauden hoitamisen esteeksi. Lasten ja nuorten palveluissa kouluterveydenhuolto ja opiskeluterveydenhuolto on saatava koko maassa saavutettavaksi ja laadukkaaksi.

Lapsiperheillä on oltava mahdollisuus neuvontapalveluihin oikea-aikaisesti ja matalalla kynnyksellä. Tämä koskee niin perheen taloudenhallintaan liittyviä palveluja kuin asumiseen liittyviä palveluja sekä muuta räätälöityä auttamista. Perheen vakavia talouden ja asumisen kriisejä tulee ennalta ehkäistä ja kriisiytyneitä tilannetta tulee hoitaa tehokkaasti. **Pankkien on toimittava vastuullisesti niiden kehittäessä ja markkinoidessa muun muassa erilaisia lyhennysvapaita asuntolainakorkojen ollessa matalia.**

Ulosottomiehen tulee tehdä alle 18-vuotiaista koskevista ulosottoasian vireille tulosta ilmoitus holhousviranomaiselle mahdollisia edunvalvontaoikeudellisia toimia varten.⁸⁵ Maistraattien mukaan vakavimmat ja edunvalvontaoikeudellista reagoitua vaativat tapaukset hukkuvat ilmoitustulvaan. Maistraateilla ei ole resursseja toteuttaa edunvalvontaoikeudellista arviointia niin kuin lainsäätäjät on ajatellut. **Lapsiasiavaltuutettu pitää perusteltuna selvittää niin sanottua alaikäisen taloudellisen nollatilanteen suoja eli velatonta lähtöasemaa tuleviin taloudellisiin tilanteisiin.** Aikuiselämän aloittamisella puhtaalta pöydältä on kytkös useiden taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten perusoikeuksien toteutumiseen sekä yksilön itsemääräämisoikeuden vahvistamiseen.⁸⁶

84 https://www.soste.fi/media/pdf/tiedotteet/soste_sosiaaliturvaraportti_14022018_valmis.pdf.

85 Ulosottoaari (705/2007) 3: 113 §.

86 Hovila M. 2017. Alaikäisen velallisen taloudellinen perusoikeusasema ja omaisuuden suoja. Muhonen E. 2017. Ota koppi jos saat – alaikäisten lasten velkaongelmat viranomaisnäkökulmasta. Nuoret ja velka (toim. M-L Niemi).

LÄHTEET

- Allardt E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.
- Amisbarometri. <http://amisbarometri.fi/>.
- Ammatillisen koulutuksen läpäisyn määrällisen seurannan selvitys lukuvuodelta 2016-2017. Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2018:2.
- Asunnottomat 2017. Aran selvitys 2/2018.
- Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu: EOAK/2195/2017.
- Eduskunnan sivistysvaliokunnan mietintö: SiVM 7/2017vp – HE 39/2017 vp.
- Eurooppa 2020 -strategia. <http://vm.fi/eurooppa-2020-strategia>.
- Garrett-Peters P. & Mokrova I. & Vernon-Feagans L. & Willoughby M. & Pan, Y. 2016. The role of household chaos in understanding relations between early poverty and children's academic achievement. Early Childhood Research Quarterly 37, 16–25.
- Hakovirta M. & Kallio J. 2016. Lasten käsityksiä köyhyydestä ja köyhyyden syistä. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2).
- Harju A. 2008. Barns vardag med knapp ekonomi. Acta Wexionensia Nr 137/2008.
- Heino T. & Hyry S. & Ikäheimo S. & Kuronen M. & Rajala R. 2016. Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, raportti 3/2016.
- Helsingin Sanomat 10.10.2017. Heikosti koulutettujen äitien lapsilla syömistavat vinoutuvat jo nuorena, sanoo asiantuntija – "Ravitsemuksen kautta eriarvoistuminen tulee ilmi".
- Lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomea koskien vuonna 2011: <file:///C:/Users/o932001/Downloads/P%C3%A4%C3%A4telm%C3%A4tsuomeksi.pdf>.
- Helsingin Sanomat. 14.11.2017. "Kotien pakkomyyntit lisääntyvät vauhdilla".
- Hovila M. 2017. Alaikäisen velallisen taloudellinen perusoikeusasema ja omaisuuden suoja ja Muhonen E. 2017. Ota koppi jos saat – alaikäisten lasten velkaongelmat viranomaisnäkökulmasta. Teoksessa Nuoret ja velka (toim. M-L. Niemi).
- Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuntajohdossa – TEA 2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2017. Tilastoraportti 38/2017.
- Hyvinvointi ja terveyserot: www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus.
- Inget rum för trygghet. Barnombudsmannens Temarapport Max18 – 2016.
- Isola A-M. & Suominen E. 2016. Suomalainen köyhyys. Into Kustannus.
- Itäpuisto M. 2005. Kokemuksia alkoholi-ongelmaisten vanhempien kanssa elämästä lapsuudesta. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 124.
- Jalovaara M. Policy Brief 8/2017. Tackling Inequalities in Time of Austerity.
- Jokaiselle lapselle ja nuorelle mahdollisuus mieleiseen harrastukseen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:19.
- Jämlikhetsrapporten 2017. Skillnader i livsvillkor i Göteborg. Göteborgs stad.
- Kahdeksannen globaalien terveyden edistämisen maailmankonferenssin julkilausuma. http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/188809/Health-in-All-Policies-final.pdf.
- Karvonen S. & Salmi M. 2016. Lapsiköyhyys Suomessa 2010-luvulla. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, työpaperi 30. Helsinki: Suomen yliopistopaino.
- Kainulainen S. 2014. Raha ja rakkaus hyvinvoinnin lähteinä. Yhteiskuntapolitiikka 79:5.
- Kainulainen V. 2013. Työssäkäyvät köyhät. PAM ry.
- Kantelus E. 2016. Tutkimus lapsiperheiden asunnottomuudesta. Pro-gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Karhula A. 2017. Life Course Approaches to Intergenerational Inequality. Turun yliopisto, sarja B osa 448.
- Kelan asumistukitilasto 2016. Sosiaaliturva 2017. Kela.
- Keskisuomalainen 1.6.2017.
- Keskisuomalainen 11.9.2017.
- Kouluterveyskyselyt: <https://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet>.
- Perusopetuksen opiskeluhoollon tilannekuva 2017. Tutkimuksesta tiiviisti 23. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Kuula M. Alustus 2.5. 2017 lapsiasiavaltuutetun järjestämässä pyöreän pöydän keskustelussa lapsiperheiden köyhyydestä.
- Lapsen oikeuksien komitean päätelmät Suomea koskien vuonna 2011: <file:///C:/Users/o932001/Downloads/P%C3%A4%C3%A4telm%C3%A4tsuomeksi.pdf>.
- Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12. http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/03/CRC_C_GC_12_julkaisu.pdf.
- Lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59 ja 60/1991).
- Lapsen ääni 2015 -raportti. Pelastakaa Lapset.
- Lapsiasiavaltuutetun 16.10.2017 järjestämä lapsiperheiden asumisen ongelmia käsittelevä pyöreän pöydän keskustelu.
- Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle. 2018. K5/2018 vp.
- Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja 2016. Eriarvoistuva koulu. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2016:1.
- Lehtinen A-R. & Aalto K. 2014. Viitebudjettien päivitys vuodelle 2013. Mitä kohtuullinen elämä maksaa? Tutkimuksia ja selvityksiä 3/2014. Kuluttajatutkimuskeskus.
- Lindblom T. Tulotaso ja talouden suhdanne näkyvät ruokavalinnoissa. Policy Brief 10/2017. Tackling Inequalities in Time of Austerity.
- Luosujärvi O. 2017. Perheen köyhyys nuorten kokemana. Pro-gradu –tutkielma, Jyväskylän yliopisto.
- McCoy D. C. & Raver C. 2014. Household instability and self-regulation among poor children. Journal of Children and Poverty, Vol. 20 (2) 131–152. <http://dx.doi.org/10.1080/10796126.2014.976185>.
- Mood C. & Jonsson J. O. 2016. Trends in Child Poverty in Sweden: Parental and Child Reports. Child Indicators Research 9, 825–854.
- Mukkila S. & Hannikainen-Ingman K. & Moisio P. & Saikkonen P. 2017. Vuoden 2017 talousarvion vaikutukset perusturvaan. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 6/2017.
- Mukkila S. & Moisio P., Ilmakunnas I. & Saikkonen P. Perusturvan riittävyys ja köyhyys. Tutkimuksesta tiiviisti 31/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Newland R. & Crnic K. & Cox M. & Mills-Koonce R. 2013. The Family Model of Stress and Maternal Psychological Symptoms: Mediated Pathways From Economic Hardship to Parenting. *Journal of Family Psychology* 27 (1), 96-105.

Nuoret Kelan toimeentuloluukulla. Kelan tutkimusblogi 5.6.2017.

Nuorisobarometri 2017. Opinpolut ja pientareet. Pekkarinen E. & Myllyniemi S, (toim.) Nuorisotutkimusseuran julkaisuja.

OECD. 2016. Education at a glance 2016. OECD Indicators. Paris: OECD Publishing.

Oksanen A. & Aaltonen M. & Rantala K. 2017, Suomalaisten nuorten aikuisten vakavat taloudelliset ongelmat. Teoksessa Nuoret ja velka (toim. M-L. Niemi).

Paananen R. & Ristikari T. & Merikukka M. & Rämö A. & Gissler M. 2012. Lasten ja nuorten hyvinvointi. Kansallinen syntymäkohortti 1987 -tutkimusaineiston valossa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitokset raportti 52/2012.

Perusopetuslaki (628/1998).

Peura-Kapanen L. 2013. Nuorten itsenäistyminen edellyttää talousosaamista. Tilastokeskuksen hyvinvointikatsaus 4/2013.

Raijas A. 2017. Onko kaikilla varaa syödä terveellisesti ja vastuullisesti? *Yhteiskuntapolitiikka* 82 2017 9:4.

Ranto S. ym. 2015. Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi Helsingissä. Helsingin kaupungin tilastoja 40/2015.

Rotko T. ym. 2012. Kuilun kaventajat. Kansallinen terveyserojen kaventamisen toimintaohjelma 2008-2011- loppuraportti. Terveiden ja hyvinvoinnin raportti 41/2012.

Salmi M. Alustus 2.5.2017 lapsiasiavaltuutetun järjestämässä pyöreän pöydän keskustelussa lapsiperheiden köyhyydestä.

Sarti A. & Schalkers I. & Dedding C. 2015. 'I am not poor. Poor children live in Africa': Social identity and children's perspectives on growing up in contexts of poverty and deprivation in the Netherlands. *Children & Society*, Vol. 29, 535-545 DOI:10.1111/chso.12093.

Sauli H. & Salmi M. & Lammi-Taskula, J. 2011. Kriisistä kriisiin, Lapsiperheiden toimeentulo 1995-2009. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2011):5.

Tulonjakotilasto 2016, Tilastokeskus: http://www.stat.fi/ti/tjt/2016/01/tjt_2016_01_2018-03-02_tie_001_fi.html.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2016. Tutkimuksesta tiiviisti 23, lokakuu 2016.

Ulosottokaari (705/2007).

Vanhempien Barometri 2015. Suomen Vanhempainliitto. <http://www.vanhempainliitto.fi/filebank/2775-BAROMETRI2015NETTIIN.pdf>.

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Tiedote 18.8.2017.

Vauhkonen T. ym. Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 5/2017.

Vesänen T. 2017. Terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen Kööpenhaminassa ja Tukholmassa. Helsingin kaupunki, tutkimuskatsauksia 1/2017.

Wilska T-A 2017. Jo tyttöjen euro on pienempi kuin poikien euro. *Keskisuomalainen* 1.6.2017.

Wilska T-A. & Lintonen T. 2017. Nuorten rahat ja yhteiskunnallinen muutos. Teini-ikäisten käyttörahat ja niihin vaikuttavat tekijät 1983-2013. *Yhteiskuntapolitiikka* 1 (82), 5-18.

YK:n kestävä kehityksen tavoitteet ja toimintaohjelma Agenda 2030. <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>.

Edistää ja kehittää

TEHTÄVÄSSÄÄN LAPSIASIAVALTUUTETUN TULEE

(laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §)

aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa edistää eri tavoin Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksymän lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59–60/1991) toteutumista

VUOSIKIRJA

Lapsiasiavaltuutettu luovutti 31.3.2017 valtioneuvostolle ar-
vion lapsen oikeusturvasta (Lapsiasiavaltuutetun vuosikirja
2017. Onko lapsella oikeusturvaa?). Lapsiasiavaltuutetun toi-
misto lähetti alan toimijoille lausuntopyynnön, jossa pyydet-
tiin arviota lasten ennakkollisen ja jälkikäteen oikeusturvan
toteutumisesta (LAPS 30/2016). Lausuntoja saatiin yhteensä
52 taholta (liite 1).

Vuosikirjan otti vastaan työ- ja oikeusministeri Jari
Lindström valtioneuvoston juhlahuoneistossa Smolnassa
järjestetyssä luovutustilaisuudessa. Tilaisuudessa oli osal-
listujina laaja joukko hallinnon, tutkimuksen ja järjestöjen
asiantuntijoita.

ALOITTEET JA KIRJELMÄT

Lapsiasiavaltuutettu tekee tarpeen mukaan viranomaisille
aloitteita, joilla kiinnitetään huomiota lapsen oikeuksien so-
pimuksen toimeenpanoon viranomaisen toiminnassa.

- 17.11.2017 Adoptiolautakunnan ja lapsiasiavaltuutetun
yhteisaloite adoptiolain jälkiarvioinnista sekä
adoption jälkeisen tuen kehittämiseksi oikeus-
ministeriölle ja sosiaali- ja terveysministeriölle
- 10.8.2017 Lapsiasiavaltuutetun kirjelmä kunnille sosiaa-
liasiamiesten palveluista kesällä
- 5.7.2017 Lapsiasiavaltuutetun kirjelmä ja tietopyyntö
koulukodeille ulkoilukäytännöistä
- 21.6.2017 Lapsiasiavaltuutetun aloite opetus- ja kulttuuri-
ministeriölle varhaiskasvatuksen kehittämisoh-
jelman säätämisestä Suomeen
- 17.2.2017 Lapsiasiavaltuutetun aloite opetus- ja kulttuu-
riministeriölle uskonnonvapauslaissa säädetyn
asiantuntijalautakunnan tehtävän ja kokoonpa-
non muuttamisesta

LAUSUNNOT

Lapsiasiavaltuutettu antaa lausuntoja lapsen oikeuksiin
ja hyvinvointiin liittyen erityisesti ministeriöiden ja niiden
alaisten virastojen sekä eduskunnan pyynnöstä. Lapsiasi-
avaltuutettu voi antaa lausunnon oma-aloitteisesti, kun kat-
soo sille olevan erityistä tarvetta. Oma-aloitteisia lausuntoja
ovat myös arviolausunnot, jotka lapsiasiavaltuutettu antaa
tärkeäksi katsomastaan ajankohtaisesta temasta. Lapsi-
asiavaltuutettu antoi vuonna 2017 yhteensä 24 lausuntoa:

- 8.12.2017 Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle halli-
tuksen esitysluonnoksesta asiakkaan valinnan-
vapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa
- 1.12.2017 Lausunto oikeusministeriölle lapsenhuoltolain
uudistamista koskevasta työryhmän mietinnös-
tä
- 29.11.2017 Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle
lakialoitteesta LA 81/2016 vp laiksi perusope-
tuslain 6 §:n muuttamisesta

- 15.11.2017 Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvalio-
kunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle
alkoholilain ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi
HE 100/2017 vp
- 14.11.2017 Lausunto Valtion ravitsemusneuvottelukunnalle
varhaiskasvatuksen ruokailuosituksista
- 5.10.2017 Lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvalio-
kunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle
valtion talousarvioksi vuodelle 2018
- 4.10.2017 Lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hal-
lituksen esityksestä eduskunnalle etu- ja su-
kunimilain ja laiksi rekisteröidystä parisuh-
teesta annetun lain 8 ja 9 §:n muuttamisesta
HE 104/2017 vp
- 29.9.2017 Lausunto ulkoministeriölle Euroopan neuvos-
ton yleissopimuksesta lasten suojelemisesta
seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksi-
käyttöä vastaan; toisen arviointikierroksen ky-
sely ja yleiskyselyn päivittäminen
- 15.9.2017 Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luon-
noksesta hallituksen esitykseksi laiksi kliinisis-
tä lääketutkimuksista ja eräiksi siihen liittyviksi
laeiksi
- 8.9.2017 Lausunto oikeusministeriölle yleisen tietosuo-
ja-asetuksen täytäntöönpanotyöryhmän (TATTI)
muistiosta ja työryhmän ehdotuksesta hallituk-
sen esitykseksi uudeksi tietosuojalain
- 28.8.2017 Lausunto oikeusministeriölle arviomuistiosta
laittoman maassa oleskelun tutkintakeinoja ja
rangaistusasteikkoa koskevista lainsäädännön
muutostarpeista
- 11.8.2017 Lausunto luonnoksesta hallituksen nuorisopo-
litiikan ja -työn ohjelmaksi vuosille 2017-2019
- 5.7.2017 Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luon-
noksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle
laeiksi vammaisuuden perusteella järjestettä-
vistä erityispalveluista sekä sosiaalihuoltolain
muuttamisesta
- 19.6.2017 Lausunto valtiovarainministeriölle hallituksen
esitysluonnoksesta eduskunnalle maakuntauu-
distuksen täytäntöönpanoa sekä valtion lupa-,
ohjaus- ja valvontatehtävien uudelleenorgani-
sointia koskevaksi lainsäädännöksi
- 16.6.2017 Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeri-
ölle työryhmämietinnöstä nimilain uudistami-
seksi
- 5.6.2017 Lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle hal-
lituksen esitysluonnoksesta perusopetuslain
väliaikaisesta muuttamisesta

18.5.2017	Lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2018–2021	26.8.2017	Lasten ja nuorten turvapaikkapäätökset saata- va nopeammin, edustajatoiminta 21-vuotiaaksi asti
27.4.2017	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hal- lituksen esitysluonnoksesta turvakotilaiksi	2.8.2017	Ministeri Saarikon aloitteen syytä edetä
5.4.2017	Lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle äitiys- lakia koskevasta kansalaisaloitteesta	2.6.2017	Hallituksen varauduttava alkoholin haittakulu- jen kasvuun talousarviossa
28.3.2017	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle halli- tuksen esitysluonnoksesta asiakkaan valinnan- vapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa	23.5.2017	Suomen ja Venäjän lapsiasiavaltuutetut tapa- sivat Helsingissä – Уполномоченные по правам ребенка России и Финляндии встретились в Хельсинки
9.3.2017	Lausunto sisäministeriölle ehdotuksesta vi- ranomaisten yhteistyön järjestämiseksi taiste- lualueelta palaajien kanssa toimimiseksi	12.5.2017	Maahanmuuttajalasten pois lähettämiseen he- rättävä
2.3.2017	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hal- lituksen esitysluonnoksesta laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi	26.4.2017	Perhevapaat uudistettava, valmistelu käynnis- tettävä
12.1.2017	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luon- noksesta hallituksen esitykseksi alkoholilain kokonaisuudistukseksi	31.3.2017	Lapsen oikeusturvassa heikkouksia – lapsiasi- avaltuutetulta 50 parannusehdotusta valtioneu- vostolle
11.1.2017	Lausunto ulkoministeriölle YK:n ihmisoikeus- neuvoston yleismaailmalliseen määräaika- tarkasteluun (UPR) laadittavasta Suomen kol- mannesta kansallisesta raporttiluonnoksesta	14.3.2017	Lapsen oikeus varhaiskasvatukseen perustus- lakiin
		4.3.2017	Perhevapaat uudistettava lapsi keskiössä – asiantuntijavalmistelu käynnistettävä välittö- mästi
		27.2.2017	Uudet lasten nettisivut perehdyttävät lapsen oikeuksiin
		17.2.2017	Uskonnollisten yhdyskuntien toimintaa arvioi- tava
		9.2.2017	Kunnille pakottava lainsäädäntö kuntapaikoista
KANNANOTOT			
Lapsiasiavaltuutettu antaa kannanottoja ajankohtaisista ai- heista lasten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyen. Lapsiasiaval- tuutettu kiinnittää kannanotoillaan yhteiskunnan huomiota moniin eri teemoihin, joita lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin edistämiseksi tulisi tunnistaa paremmin.			
16.12.2017	Hallitus ja eduskunnan enemmistö toimivat häpeällisesti		
23.11.2017	Lapsi mukaan töihin -päivän suosio kaksinker- taistumassa viime vuodesta		
20.11.2017	Valtakunnallinen lapsen oikeuksien päivän juhla Hämeenlinnassa		
15.11.2017	Hallitus sakottaa alkoholista vastuun lapsille		
2.11.2017	Lapsiasiavaltuutettu: Lapset saavat huumeita helposti		
29.9.2017	Lapsi mukaan töihin -päivä tulee jälleen		
18.9.2017	Euroopan lapsiasiavaltuutetut Helsingissä		
16.9.2017	Lasten viesti on kuultava – kouluarkeen kuule- via korvia		

PYÖREÄN PÖYDÄN KESKUSTELUT

Lapsiasiavaltuutettu järjestää pyöreän pöydän keskusteluja lapsen oikeuksiin liittyvistä ajankohtaisista teemoista. Pyöreän pöydän keskusteluun kutsutaan laaja-alaisesti kulloinkin käsiteltävänä olevan teeman asiantuntijoita, jotka edustavat muun muassa viranomaisia, järjestöjä ja lapsen oikeuksiin liittyvää tutkimusta.

- 13.11.2017 Lapsen itsemääräämisoikeus sukupuoleen
- 16.10.2017 Lapsiperheiden asumisen ongelmat
- 9.6.2017 Saamelaislasten kielelliset oikeudet kotiseutualueen ulkopuolella
- 2.5.2017 Lapsiperheiden köyhyys
- 7.3.2017 Lasten liikuntaseuratoiminta

YLEISKOMMENTTIEN KÄÄNNÖKSET

YK:n lapsen oikeuksien komitea julkaisee YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanon tueksi yleiskommentteja, joissa se esittää tulkintaansa sopimuksessa taatuista oikeuksista sekä yksittäisten artiklojen osalta että erilaisissa temaattisissa kysymyksissä. Komitea on tähän mennessä julkaissut 20 yleiskommenttia. Yleiskommenttien paremman saavutettavuuden varmistamiseksi lapsiasiavaltuutetun toimisto kääntää yleiskommentit suomeksi. Vuonna 2017 käännettiin suomeksi seuraavat yleiskommentit:

- yleiskommentti nro 3 (2003) HIVsta/AIDSista ja lapsen oikeuksista
- yleiskommentti nro 4 (2003) nuorten terveydestä ja kehityksestä lapsen oikeuksien sopimuksen yhteydessä
- yleiskommentti nro 18 (2014) haitallisista käytännöistä, yhteiskommentti CEDAW-komitean kanssa
- yleiskommentti nro 19 (2016) julkisesta budjetoinnista lasten oikeuksien toteuttamiseksi (4 artikla)

KANSALAISILTA TULLEET VIESTIT

Kansalaisilta tulleiden viestien kautta lapsiasiavaltuutetun toimistoon välittyy tietoa lasten hyvinvoinnin tilasta ja oikeuksien toteutumisesta. Yhteydenotoista saatua tietoa hyödynnetään toimiston arviointi- ja seuranta-, edistämistä- ja kehittämis- sekä viranomaisyhteistyössä. Yhteydenotot voivat johtaa viranomaiskanteluun, aloitteeseen tai suosituksen antamiseen.

Lapsiasiavaltuutetulle tulee vuosittain satoja yhteydenottoja henkilöiltä, jotka toivovat apua ja neuvoja tai kannanottoa lasta tai perhettä koskeviin asioihin. Yhteydenotoissa tuodaan usein esiin yleisemmin lasten elämään liittyviä epäkohtia ja ongelmatilanteita. Lapsiasiavaltuutetulla ei ole toimivaltaa antaa ratkaisuja yksittäisen lapsen tai perheen asiassa eikä lapsiasiavaltuutettu voi muuttaa viranomaispäätöksiä. Vastauksissaan lapsiasiavaltuutetun toimisto pääasiassa ohjaa henkilöitä ottamaan yhteyttä oikeaan viranomais tahoon tai muuhun toimijaan.

Vuonna 2017 lapsiasiavaltuutetun toimistoon tuli 781 yhteydenottoa. Edellisenä vuonna yhteydenottoja oli 765. Sähköpostilla otettiin yhteyttä 346 kertaa (edellisenä vuonna 326), puhelimitse 425 kertaa (ed. vuonna 426), kirjeitse viisi kertaa (ed. vuonna 11) ja viisi kertaa (ed. vuonna 2) henkilö tuli tapaamaan lapsiasiavaltuutettua toimistolle. Suurin asiaryhmä vuonna 2017 tulleista yhteydenotoista oli lastensuojeluun liittyvät kysymykset (189 kpl). Toiseksi eniten yhteydenottoja tuli koskien koulua (110 kpl).

KANSAINVÄLINEN TOIMINTA

Lapsiasiavaltuutetun toimiston kansainvälisen yhteistyön painopiste oli Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston ENOC:n puheenjohtajuus, yhteistyö pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettujen kesken sekä yhteistyömuistiosta päättäminen Venäjän federaation lapsiasiavaltuutetun kanssa. Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila toimi ENOC:n toimis-

ton jäsenenä ja aloitti järjestön puheenjohtajana syyskuussa. Sidosryhmien kanssa yhteistyötä tehtiin lapsiasianeuvottelukunnan lapsen oikeuksien viestinnän ja kansainvälisen lapsipolitiikan työryhmässä, jossa on vahva edustus valtionhallinnosta sekä järjestöistä. Lapsiasiavaltuutettu nimesi kansainvälisten asioiden koordinoinnin lapsiasiavaltuutetun toimistossa ylitarkastaja Anssi Pirttijärven toimenkuvaan.

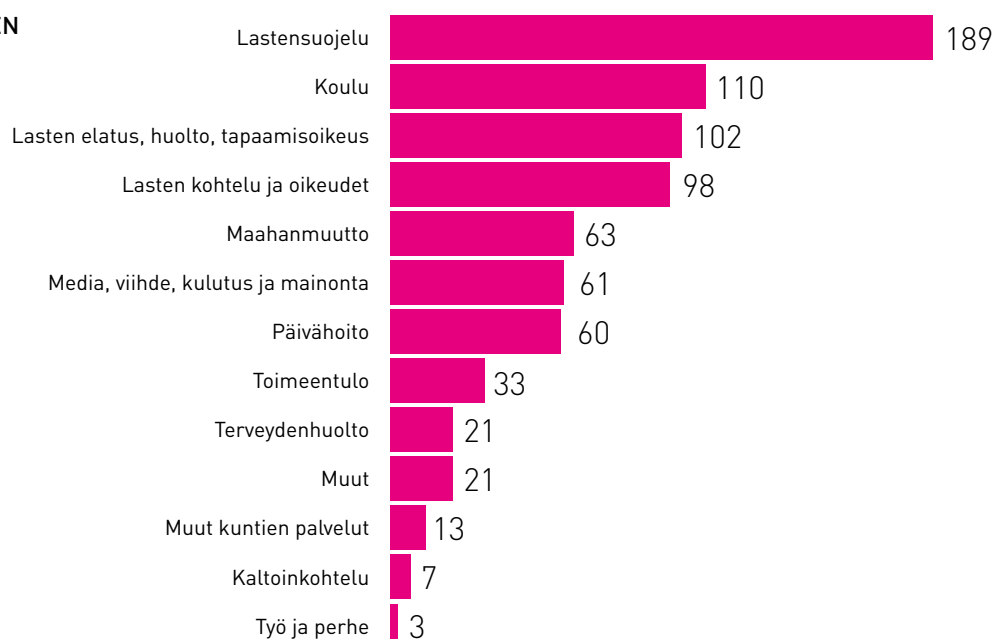
Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila vieraili Pietarin lapsiasiavaltuutetun Svetlana Agapitovan vieraana 12.–13.1. Vierailuun osallistuivat lapsiasiavaltuutetun toimistosta ylitarkastaja Anne Hujala, oikeusministeriöstä neuvotteleva virkamies Marina Venäläinen ja Suomen Pietarin pääkonsulaatista konsuli Olli Kuukasjärvi. Vierailu oli jatkoa Agapitovan vierailulle Suomessa vuoden 2016 toukokuussa. Valtuutettu Kurttila tutustui monipuolisen vierailuohjelman aikana lastensuojeluyksikköihin, kouluihin, oppilaitoksiin ja kulttuuri-kohteisiin. Vierailun päätteeksi lapsiasiavaltuutetut pitivät tiedotustilaisuuden, joka keräsi laajasti tiedotusvälineiden edustajia. Paikalliset tiedotusvälineet seurasivat valtuutettu Kurttilan vierailua tiiviisti ja lapsiasiavaltuutettu antoi useita haastatteluja Venäjän medioille.

Suomen ja Ruotsin lapsiasiavaltuutetut (Fredrik Malmberg) järjestivät 8.3. Ruotsin Helsingin lähetystössä kahdenvälisen työkokouksen erityisesti yksin maahan tulleiden turvapaikanhakijalasten tilanteesta Suomessa ja Ruotsissa. Tilaisuuteen osallistuivat myös Suomen ja Ruotsin maahanmuuttoviranomaiset.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila piti pyydettyä puheenvuoron 24.4. Ruotsin parlamentissa maahanmuuttajalasten asemaa Euroopassa käsittelevässä seminaarissa, jonka järjesti Ruotsin lapsiasiavaltuutetun toimisto. Seminaariin osallistui laaja joukko Euroopan lapsiasiavaltuutettuja.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila piti pyydettyä puheenvuoron 29.4. Brysselissä lapsen oikeuksia koskevassa tilaisuudessa, jonka suojelijana toimi Belgian kuningatar.

KANSALAISILTA TULLEIDEN VIESTIEN AIHEET 2017

Valtuutettu Kurttila käsitteli puheessaan 2. maailmansodan jälkeisen Euroopan pahinta pakolaistilannetta.

Venäjän federaation lapsiasiavaltuutettu Anna Kuznetsova vieraili Helsingissä 21.–23.5. lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttilan kutsusta. Valtuutettu Kuznetsovan lisäksi ohjelmaan osallistui Venäjän Suomen suurlähettiläs sekä Venäjän federaation lapsiasiavaltuutetun toimiston väkeä. Vieraat tutustuivat suomalaiseen kouluun ja oppilashuoltoon, neuvolaan, turvakotitoimintaan, ihmissuhde- ja seksuaalikasvatukseen, lastensuojeluun sekä lasten hyvinvoinnin tietopohjaan Suomessa. Valtuutettu Kuznetsovalle luovutettiin äitiyspakkaus. Suomen ja Venäjän lapsiasiavaltuutetut allekirjoittavat yhteistyömuiston, jossa sovittiin tulevasta yhteistyöstä, johon kuuluu esimerkiksi tapaamisia ja asiantuntijaseminaareja. Lapsiasiavaltuutetut pitivät vierailun päätteeksi tiedotustilaisuuden, joka keräsi laajasti tiedotusvälineiden edustajia Suomesta ja Venäjältä.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila piti pyydettyä puheenvuoron 29.5. Brysselissä Euroopan parlamentissa tilaisuudessa, jonka aiheena oli lapsiköyhyys ja jossa esiteltiin suomalaista äitiyspakkausta. Tilaisuuden yhtenä järjestäjänä toimi Skotlannin hallitus, joka on ottanut käyttöön äitiyspakauksen.

Pohjoismaiset lapsiasiavaltuutetut tapasivat Färsaarilla 29.–31.5. Tilaisuudessa käsiteltiin muun muassa valitusmekanismeja sekä lapsen oikeuksien sopimuksen kansallista toimeenpanoa. Lisäksi käytiin läpi kuulumiset jokaisen maan sekä itsehallintoalueiden osalta. Lapsiasiavaltuutetun toimistosta tapaamiseen osallistuivat lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila ja ylitarkastaja Anssi Pirttijärvi.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila piti pyydettyä puheenvuoron 14.6. Brysselissä tilaisuudessa, jossa julketettiin eurooppalainen Barnahus-malli. Tilaisuuden järjesti Barnahus-verkosto, johon kuuluu useita Euroopan maita ja organisaatioita.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila osallistui 29.–30.6. Pariisissa järjestettyyn Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston lasten osallisuusprojekti ENYA:n tapaamiseen. Tapaamisessa lapset valmistautuivat osallistumaan ja antamaan panoksensa lapsiasiavaltuutettujen verkoston Helsingissä syyskuussa järjestettyyn konferenssiin.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila valittiin vuoden 2016 vuosikokouksessa Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston ENOC:n seuraavaksi puheenjohtajaksi. Lapsiasiavaltuutetun toimisto järjesti ENOC:n vuosittaisen konferenssin ja vuosikokouksen Helsingissä 19.–21.9. Finlandia-talossa ja Säätytalossa. Konferenssin teemana oli ihmissuhde- ja seksuaalikasvatus, jota koskevan Suomen lapsiasiavaltuutetun yhdessä asiantuntijoiden kanssa valmisteleman julkilausuman kokous hyväksyi. Julkilausumassa vaadittiin ikäkauteen sopivaa seksuaalikasvatusta varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle sekä lasten vanhemmille. Helsingin kokoukseen osallistui yhteensä 37 maata ja noin 100 delegaattia. Kokouksen yhteydessä lapsiasiavaltuutetut tutustuivat Suomen varhaiskasvatukseen ja perusopetukseen sekä nauttivat koululounaan. Valtuutettu Kurttila tarjosi kokousdelegaatioille Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlan kunniaksi illallisen Säätytalossa. Konferenssin jälkeen valtuutettu Kurttila aloitti vuotensa ENOC:n puheenjohtajana. Ylitarkastaja Anssi Pirttijärvi osallistui 15.–16.5. Sofiassa järjestettyyn ENOC:n seminaariin, jossa valmisteltiin konferenssia ja keskusteltiin julkilausumasta.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila ja ylitarkastaja Anssi Pirttijärvi osallistuivat 30.–31.10. Moskovassa järjestettyyn suomalaisten ja venäläisten lapsijärjestöjen ja viranomaisten seminaariin vammaisten lasten oikeuksista. Valtuutettu Kurttila puhui tilaisuudessa vammaisten lasten oikeudesta opetukseen. Pirttijärvi ja järjestöjen edustajat vierailivat paikallisessa lastenkodissa, joka toimi edelläkävijänä venäläisessä uudistustyössä. Valtuutettu Kurttila tapasi Moskovan alueen lapsiasiavaltuutettu Jevgeni Bunimovichin.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila ja ylitarkastaja Anssi Pirttijärvi osallistuivat Euroopan komission lapsen oikeuksien foorumiin 7.–8.11. Brysselissä. Valtuutettu Kurttila piti tilaisuudessa pyydettyä puheenvuoron. Tilaisuuden yhteydessä valtuutettu Kurttila ja ylitarkastaja Pirttijärvi tapasivat komissaari Jyrki Kataisen kabinettipäällikkö Juho Romakkaniemen sekä Eurochildin pääsihteeri Jana Hainworthin.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila vieraili Minskissä 26.–27.11. Euroopan unionin ja UNICEF:n pyynnöstä lapsen oikeuksia Valko-Venäjällä koskevassa seminaarissa, jossa valtuutettu Kurttila piti pyydettyä puheenvuoron. Vierailun aikana valtuutettu Kurttila keskusteli lapsiasiavaltuutetun tehtävän perustamisen edellytyksistä Valko-Venäjälle.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila tapasi Venäjän federaation lapsiasiavaltuutettu Anna Kuznetsovan 19.12. Moskovassa. Tapaamisessa keskusteltiin ajankohtaisista asioista sekä suunniteltiin vuoden 2018 yhteistyötä. Tapaamiseen osallistui Suomen Moskovan suurlähetystöstä ministerineuvos Marja Koskela ja Suomen Pietarin pääkonsulaatista konsuli Olli Kuukasjärvi.

Lapsiasiavaltuutettu otti vastaan useita kansainvälisiä vieraita ja delegaatioita Helsingissä.

VIRANOMAI- JA JÄRJESTÖYHTEISTYÖ

Lapsiasiavaltuutetun toimisto on kysytty yhteistyökumppani moniin hankkeisiin ja viranomaisvalmisteluun. Lapsiasiavaltuutettu päättää tapauskohtaisesti, mihin valmisteluun toimistosta osallistutaan. Lapsiasiavaltuutetun toimisto on mukana lapsen oikeuksien viestinnän yhteistyöverkostossa, jonka työtä koordinoi Lastensuojelun Keskusliitto. Vuoden 2017 aikana lapsiasiavaltuutetun toimisto teki yhteistyötä valtiovarainministeriön avoimen hallinnon hankkeen kanssa muun muassa osallistumalla lapsen oikeuksien ajankohtais-tilaisuuden järjestämiseen 14.11.2017.

Lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila toimi useiden järjestöjen kampanjoiden ja teemapäivien suojelijana. Lapsiasiavaltuutettu on jäsenenä rouva Jenni Haukion puheenjohtamassa Suomen UNICEFin Lapsen oikeuksien vaikuttaja-tunnustuksen valintatoimikunnassa.

Lapsiasiavaltuutettu tapasi Pesäpuu ry:n kokemusasiantuntijanuorten kanssa tasavallan presidentti Sauli Niinistön 7.4. Tilaisuudessa nuoret luovuttivat tasavallan presidentille kirjan ”Kokemus opettaa, Voimatarinat lastensuojelussa”, joka käsittelee lasten ja nuorten kertomana lastensuojelun moninaisuutta ja lastensuojelun vaikuttavuutta. Kirja syntyi lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttilan aloitteesta nuorten kokemusasiantuntijaverkoston ja ammattilaisten Valoa näkyvissä II -foorumissa Säätytalossa 10.9.2015. Kirjan on tehnyt yhdessä nuorten kanssa Pesäpuu ry.

Verkostoi ja viestii

TEHTÄVÄSSÄÄN LAPSIASIAVALTUUTETUN TULEE

(laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §)

pitää yhteyksiä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä
saamaansa tietoa päätöksentekoon

välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten parissa
työskenteleville, viranomaisille sekä muulle väestölle

LAPSIASIANEUVOVELUKUNTA

Lapsiasiavaltuutetun tukena toimii lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevan viranomaisyhteistyön edistämistä varten valtioneuvoston asettama lapsiasianeuvottelukunta, jonka puheenjohtajana on lapsiasiavaltuutettu. Lapsiasianeuvottelukunta piti vuonna 2017 neljä kokousta (15.2., 17.5., 6.9. ja 15.11.).

Kokouksissa käsiteltiin muun muassa seuraavia asioita: valtioneuvoston kanslian asettama eriarvoistumista käsittelevä työryhmä, eduskuntapuolueiden kuntavaaliohjelmat, perhevapaaudistus yhdessä työmarkkinajärjestöjen ja eduskuntapuolueiden kanssa, yksin maahan tulleiden turvapaikkaa hakeneiden lasten tilanne, perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikon kanssa keskustelu erityisesti lastensuojelun tilasta ja kehittämistarpeista, huumetilanteen kehittyminen Suomessa ja yksityiset varhaiskasvatuspalvelut.

Lapsiasianeuvottelukunnan yhteydessä toimi kuusi työryhmää. Neuvottelukunta perusti 17.5. työryhmän, jonka tehtävänä oli vuoden 2018 loppuun mennessä arvioida perhevapaaudistuksen lähtökohtia ja tehdä eri politiikkavaihtoehtojen välistä punnintaa. Työryhmään lapsiasiavaltuutettu nimesi tutkimuksen, lapsi- ja perhejärjestöjen sekä työmarkkinajärjestöjen edustajat. Työryhmä ei aloittanut toimintaansa hallituksen päätettyä käynnistää perhevapaaudistuksen valmistelun.

Neuvottelukunnan työryhmät olivat:

Lapsen oikeuksien viestinnän ja kansainvälisen lapsipolitiikan työryhmä, joka käsittelee ajankohtaista kansainvälistä lapsipolitiikkaa sekä arvioi lapsen oikeuksien kansallisen viestinnän toteutumista;

Lapsivaikutusten arvioinnin ja lapsibudjetoinnin työryhmä, joka arvioi ja tukee valtion, kuntien ja työmarkkinajärjestöjen kehittämistyötä liittyen lapsivaikutusten arviointiin ja lapsibudjetointiin;

HLBTI ja lapset -työryhmä, joka arvioi ja tukee perhelainsäädännön kehittämistä tavoitteena vahvistaa perheiden moninaisuuden huomioon ottamista;

Lapsitutkimuksen työryhmä, joka edistää ja innovoi lapsiin liittyvää tutkimusta, ohjaa ja kehittää Lapsibarometria sekä arvioi Lasten hyvinvoinnin kansallisten indikaattoreiden sisältöä;

Tulevaisuuden lapsipalvelut -työryhmä, joka edistää ja innovoi lapsiin liittyvien yhteiskunnan palveluiden kehittämistä;

Varhaiskasvatustyöryhmä, joka arvioi ja innovoi varhaiskasvatuksen kehittämistä Suomessa.

NUORET NEUVONANTAJAT

Lapsiasiavaltuutetun toimiston tehtäviin kuuluu yhteydenpito lasten ja nuorten kanssa ja heiltä saadun tiedon välittäminen päätöksentekijöille. Tätä tehtävää lapsiasiavaltuutetun toimisto toteuttaa Nuorten Neuvonantajien avulla. Kyse on toimintamallista, jossa lapsiasiavaltuutettu tapaa erilaisia, alle 18-vuotiaiden lasten ja nuorten ryhmiä. Lapset ja nuoret

viestivät lapsiasiavaltuutetulle omia mielipiteitään ja kokemuksiaan arjesta ja elämästä. Näitä lasten ja nuorten näkemyksiä lapsiasiavaltuutetun toimisto hyödyntää esimerkiksi lausuntoja, aloitteita ja muita kannanottoja valmisteltaessa. Lapsiasiavaltuutettu tapasi vuonna 2017 kolme lasten ja nuorten ryhmää.

Huhtikuussa oli tapaaminen päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien vanhempien lasten kanssa. Tapaamiseen osallistui kuusi nuorta, ja se järjestettiin Turussa yhteistyössä FinFamin ja Mielellön mahdollisuus -projektin kanssa. Nuoret toivat esille kokemuksia tilanteista, joissa heidän omat oikeutensa eivät ole toteutuneet ja tilanteista, joissa he ovat saaneet tukea sekä ajatuksia siitä, mitä voitaisiin tehdä toisin, jotta lasten oikeudet toteutuisivat paremmin. Ongelmallisena nuoret kokevat sen, että mielenterveys- ja päihdeasioista puhuminen on yleisesti tabu. Asioista puhumiselle ei välttämättä löydy sopivaa tilannetta tai siihen ei ole "lupaa". Myöskään kouluissa ei ole tarpeeksi tietoa mielenterveyden kysymyksistä ja niiden käsittelemistä oppitunneilla saatetaan vältellä. Ongelmana koetaan lisäksi se, että lapsi tai nuori saatetaan jättää vanhemman hoidossa ulkopuoliseksi. Vanhempaa hoitava lääkäri ei usein kuuntele tai huomioi perhettä lainkaan.

Tukea päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien vanhempien lapset saavat usein koulun opettajilta, muulta henkilökunnalta ja toisilta oppilailta. Ylipäänsä nuoret kokevat asiasta puhumisen tärkeänä. Koulun ilmapiiri vaikuttaa kuitenkin tuen saamiseen paljon: jos koulussa on kiusaamisen vastainen ilmapiiri, oppilaat saavat tukea. Jos ilmapiiri on huono ja opettajat eivät edes näe koulussa tapahtuvaa kiusaamista, ei nuori uskalla hakea apua. Myös aikuisten kiire saattaa olla nuorille esteenä tuen saamiselle. Etenkin terveydenhoitajalla on usein kiire terveystarkastusten tekemisessä, eikä hänen vastaanotolle pääse, vaikka tulisi kiireellistäkin asiaa. Nuorten mielestä olisi tärkeää, että terveydenhoitajalle annettaisiin riittävästi aikaa lasten vastaanottamiselle. Olisi myös hyvä, jos olisi nimenomaan yksi ihminen, jonka vastaanotolle voi mennä, eikä tarvitsisi miettiä, kenelle asia kuuluu. Lisäksi nuoret ehdottivat kouluihin tunteja, jolloin opettaja tutustuisi oppilaaseen yksilönä ja voitaisiin vaihtaa kuulumisia.

Vuoden 2017 toinen tapaaminen oli kesäkuussa erityisten lasten sisarusten kanssa. Tapaaminen järjestettiin Helsingissä yhteistyössä Erityinen sisarus -hankkeen, Sylvan ja Rinnekotisäätiön kanssa. Siihen osallistui yhdeksän lasta ja nuorta. Lapset ja nuoret toivat esille erityiseen sisaruuteen liittyen mukavia ja harmittavia asioita. Ensinnäkin lapset totesivat, että erityinen sisarus vaikuttaa koko perheen elämään, sillä hän tarvitsee enemmän apua ja huomiota. Tämä saattaa joskus harmittaa, sillä itselle tulee joskus kokemus, ettei saa vanhemmilta riittävästi huomiota ja aikaa. Erityislapsella on myös erityisiä oikeuksia ja joskus tuntuu epäoikeudenmukaiselta, kun muut joutuvat tekemään asioita, joita hänen ei tarvitse tehdä. Erityiseen sisaruuteen liittyä monia myönteisiä ja kielteisiä tunteita. Lapset kertoivat, että joskus pelottaa, kun sisarus esimerkiksi suuttuu tai ärsyytyä, kun syntyy riitoja sisarusten ja vanhempien kesken. Toisaalta itsellekin tulee hyvä mieli, kun sisarus on hyvällä tuulella. Vertaistoiminnan lapset kokivat mukavaksi ja hyödylliseksi. Samassa tilanteessa olevat kaverit ymmärtävät ja ovat kannustavia.

Ylipäättään lapset löysivät erityisestä sisaruudesta myös hyviä puolia. He kertoivat oppineensa esimerkiksi ymmärtämään, että ihmisiä on monenlaisia. Toisaalta lapsilla oli monia toiveita ja parannusehdotuksia erityiseen sisaruuteensa liittyen. Lapset toivoivat enemmän kahdenkeskistä aikaa vanhempiensa kanssa. Myös omaa aikaa kaivattiin esimerkiksi harrastuksissa. Lapset toivoivat, että he tietäisivät paremmin perheen asioista, esimerkiksi raha-asioista. Lisäksi toivottiin esteettömyyttä ja enemmän apuvälineitä. Ylipäättään lapset toivoivat enemmän ymmärrystä muilta ihmisiltä. Lasten mielestä on liikaa vihamielisyyttä erityisiä lapsia kohtaan.

Vuoden kolmas tapaaminen oli maakunnallista nuorisovaltuustoa Keski-Suomeen valmistelevien nuorten kanssa. Tapaamiseen osallistui 11 nuorta. Nuoret olivat omien koulujensa, toisen asteen oppilaitosten ja nuorisovaltuustojen aktiivitoimijoita. Tapaamisessa keskusteltiin lasten ja nuorten osallisuusrakenteiden kehittämisestä. Lapsiasiavaltuutettu kertoi lapsiasiavaltuutetun toimiston Nuorten Neuvonantajien toiminnasta. Keskustelussa nousi esille nuorisovaltuustojen tarvitsema tuki lasten ja nuorten osallistamiseen yhteiseen suunnitteluun ja päätöksentekoon. Ajankohtaisina lapsia ja nuoria koskevat aiheina osallistujat nostivat esille monia teemoja; nuorten itsetuntemuksen kehittäminen ja kehittyminen erityisesti perusopetuksessa, koulutuksen keskeyttäminen ja koulutuksen maksuttomuus etenkin toisella asteella, koulukiusaamisen ehkäisyyn tehokkuus, vammaisten lasten osallisuus ja eristäminen, yliopistojen pääsykoekriteerit, perheen köyhyyden vaikutukset lapseen (esim. monilapsiset perheet, vanhempien tulojen vaikutus suhteessa lapsilukuun). Nuoret toivoivat, että yhteiskunta keskustelisi monista nuoria askarruttavista asioista aktiivisemmin.

LASTEN SIVUT

Lapsiasiavaltuutetun toimiston Lasten sivut (www.lastensivut.fi) on alakouluikäisille lapsille suunnattu verkkosivusto. Sivujen tarkoituksena on tiedottaa lapsia lapsen oikeuksista sekä oikeusturvakeinoista. Uudistetut sivut julkistettiin 27.2.2017. Uudistuksessa selkeytettiin sivujen rakennetta ja sisältöjä, suunnattiin sivujen teemaa enemmän lapsen oikeuksiin ja oikeusturvakeinoihin sekä lisättiin uudistuksen myötä sivujen tunnettuutta ja käyttäjämäärää. Tarkoituksena on ollut tehdä Lasten sivuista ”portaali”, joka kokoaa eri toimijoiden, esimerkiksi järjestöjen, lapsille suuntaamia palveluja yhteen ja toimia keskeisenä opetusmateriaalina alakouluissa toteutettavalle yhteiskuntaopin opintokokonaisuudelle.

LAPSIASIAVALTUUTETTU NÄKYVILLÄ, KUULUVILLA

Lapsiasiavaltuutettu ja lapsiasiavaltuutetun toimiston asiointijat olivat vuoden aikana esillä useissa eri aiheissa. Lapsiasiavaltuutettu antoi viikoittain useita haastatteluja valtakunnallisissa ja paikallisissa tiedotusvälineissä.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto järjesti lapsen oikeuksien päivän valtakunnallisen juhlan 20.11.2017 Hämeenlinnassa. Tilaisuuteen osallistui varhaiskasvatukseen lähteviä lapsia noin 120 henkeä. Hämeenlinnan Raatihuoneessa järjestetyn juhlan toteutuksesta vastasi Hämeenlinnan kaupunki.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston viestinnästä yhdessä henkilökunnan kanssa vastasi SST Oy, jossa tehtävää hoiti asiakkuusjohtaja Minna Aalto tiimeineen. Lapsiasiavaltuutetun toimistolla on Facebook-sivu ja Twitter-tili, joita käytetään päivittäiseen viranomais- ja sidosryhmäviestintään. Vuoden aikana Facebook-sivulle kertyi noin 1730 uutta tykkääjää (31.12.2017 tykkääjiä yhteensä 11 424) ja Twitter-tilille noin

+1 730 tykkääjää

+1 000 seuraajaa

tuhat uutta seuraajaa (31.12.2017 seuraajia yhteensä 3482).

Lapsiasiavaltuutetun toimistolla oli oma blogi (blogi.lapsiasia.fi), jossa julkaistiin vuoden aikana 19 kirjoitusta monista eri lapsia koskevista teemoista. Vuoden aikana blogisivustolle kertyi yhteensä yli 41 000 käyntiä.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto lähetti vuoden aikana kolme uutiskirjettä. Uutiskirjeen tilaajien määrä vaihteli vuoden aikana 1898–3597 tilaajan välillä.

Perjantaina 24.11.2017 vietettiin toista kertaa valtakunnallista Lapsi mukaan töihin -päivää YK:n lapsen oikeuksien viikolla. Lapsiasiavaltuutetun toimisto koordinoi kampanjapäivän suunnittelua ja toteutusta yhteistyössä työministerin, Lastensuojelun Keskusliiton sekä työmarkkinajärjestöjen eli Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK:n, Korkeakoulutettujen työmarkkinakeskusjärjestö Akavan, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK:n, Elinkeinoelämän Keskusliitto EK:n kanssa. Päivän suosio jatkoi kasvuaan ensimmäisestä vuodesta.

Kampanjasivusto lapsimukaantoihin.fi välitti tietoa päivän viettämisestä ja toimi päivään ilmoittautumisväylänä työpaikoille. Ilmoittautumisia päivän viettoon tuli sivuston kautta yhteensä 743 kpl. Mukana päivän vietossa oli paljon myös yrityksiä ja ihmisiä, jotka eivät erikseen ilmoittautuneet kampanjasivustolla. Lapsimukaantoihin.fi-sivustolla vieraili kävijöitä koko vuonna 2017 lähes 86 500.

Lapsi mukaan töihin -päivällä oli myös oma tapahtumasivu Facebookissa lapsiasiavaltuutetun fb-sivujen alla. Tapahtuma tavoitti yli puoli miljoonaa fb-käyttäjää, joista 31 838 klikkasi linkkiä ja luki mistä tapahtumassa oli kyse

ja 8 900 reagoi tapahtumakutsuun. Sekä Facebookissa että Instagramissa ihmiset julkaisivat päivän vietosta satoja kuvia tunnisteilla #lapsimukaantoihinpäivä, #lmtpäivä sekä #lapsimukaantoihin.

Lapsiasiavaltuutetun aloitteesta järjestettiin yhteistyössä Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja valtioneuvoston kanslian kanssa Lasten itsenäisyyspäiväjuhla Säätytalossa Helsingissä 5.12.2017. Juhliin kutsuttiin pääministeri Juha Sipilä, lapsiasiavaltuutetun ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton toimesta kaksi 10-vuotiasta jokaisesta Suomen kunnasta.

TOIMISTO

Vuonna 2017 lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelivät lapsiasiavaltuutettu Tuomas Kurttila, lakimies Merike Helander, ylitarkastaja Maritta Itäpuisto (1.4.–31.7.2017), ylitarkastaja Anne Hujala, hallinnollinen avustaja Pirkko-Liisa Rautio, ylitarkastaja Anssi Pirttijärvi (1.2.–31.12.2017), ylitarkastaja Terhi Tuukkanen (vanhempainvapaalla 24.3.2017 alkaen). Korkeakouluharjoittelijana toimi Mimmi Partanen 1.9.–30.11.2017.

Siivouspalvelusta vastasi sekä Jyväskylässä että Helsingissä ISS Palvelut Oy. Toimiston atk-tukihenkilönä oli Vesa Asunta 1.1.–31.3.2017 ja Heikki-Tapio Wilkman 1.4.–31.12.2017 (Valtori). Lapsiasiavaltuutetun toimiston työterveyspalvelut tuotti Terveystalo Oy.

Lapsiasiavaltuutetun toimitilat olivat Jyväskylässä osoitteessa Vapaudenkatu 58 A, sivutoimipiste oli Helsingissä osoitteessa Ratapihantie 9. Lapsiasiavaltuutetun toimiston palkka- ja toimintamäärärahat sisältyivät valtion talousarviossa oikeusministeriön hallinnonalalle. Vuonna 2017 lapsiasiavaltuutetun toimintamenot olivat yhteensä 600.233 euroa. Käytettävissä olevasta määrärahasta säästy 93.767 euroa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisu 2018:3

ISBN: 978-952-259-687-1

ISSN: 1798-4009